АДОЛАТ ҲАР ИШДА ҲАМРОҲИМИЗ ВА ДАСТУРИМИЗ БЎЛСИН!

ИНСОН ва ҚОНУН

2002 йил 9 апрел сешанба
№ 14 (270)
Сотувда эркин нархда

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

1996 йилнинг январидан нашр этилади

Бугун Амир Темур таваллуд топган кун

АБАДИЯТГА ДАХЛДОР СИЙМО

Куни кеча Адлия вазирлигида Олий Мажлис депутати, халқ шоири Абдулла Орипов билан учрашув ўтказилди. Учрашувда ўтган ҳафтада бўлиб ўтган сессия таассуротлари, хусусан, сессия кун тартибига қўйилган барча масалалар моҳият-эътибори билан давлатимиз тараққиёти, юртимиз равнақи, мамлакатимиз фаровонлигига хизмат қилиши ҳамда юртимиз ўтмиши, бугуни ва келажаги хусусида сўз юритилди. Адлия вазири ўринбосари Бўритош Мустафоев бошқарган учрашувда Ўзбекистон Қаҳрамони Абдулла Орипов буюк аждодларимиз қолдирган улкан маънавий ва маданий мерослар тўғрисида гапирди. Хусусан, у буюк Соҳибқирон Амир Темур ҳақида тўлқинланиб сўзлаш жараёнида шоир бу улуғ аждодимиз юритган давлат сиёсати бугунги мустақил диёримизда юритилаётган сиёсатнинг теран илдизи эканлигини таъкидлади. Соҳибқироннинг нафақат давлат, балки оила бошлиғи сифатидаги хусусиятларини шоир ўзининг "Соҳибқирон" шеърий-драмасидан ўқиган парча орқали ифодалаб берди.

Қизиқарли ўтган учрашув қизғин савол-жавоблар билан ниҳояланди.

Қуйида Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раиси, халқ шоири Абдулла Ориповнинг Соҳибқирон Амир Темур ҳақидаги мақоласи муштарийларимизга ҳавола этилмоқда.

Абдулла ОРИПОВ, Ўзбекистон Қаҳрамони

Ёдимда, кечаги шўро замонида шеърларимизда нафақат Амир Темур, балки Темур деган номни, гарчи Соҳибқирон бобомизга алоқаси бўлмаса ҳам, тилга олиш мутлақо таъқиқлаб қўйилган эди. Мустабид тузум халқимизни ўзининг улуғ аждодларидан жуда усталик билан жудо қилган.

Мамлакатимиз истиқлолга эришгач, Юртбошимиз Ислом Каримов Олий Мажлиснинг биринчи сессиясидаги маърузасида бошқа кўпгина соҳалар қатори маънавият масаласига ҳам жуда катта эътибор қаратганларини ҳали-ҳануз яхши эслайман. Зотан, маънавиятимиз илдизлари — ўтмиш қадриятларимизга муносабат, уларни қайтадан халқ назарига, жаҳон аҳли назарига етказиш ҳаммамизнинг бурчимиздир. Маънавиятимизнинг энг теран илдизларидан, ўқ томирларидан бири, ҳеч шубҳасиз, ҳазрат Соҳибқирон Амир Темур сиймосидир. Ҳалиҳануз бир гапни ҳеч ҳазм қилолмайман. Шунча йиллар мобайнида Амир Темурдек улкан сиймони, жуда катта хазинамизни биздан яшириб келишга қандай ҳаддилари сиққан экан? Ахир, Амир Темур сиймоси Помир ёки Ҳимолай тоғи, янада аниқроқ айтганда, кўз ўнгимизда балқиб турган ҳодиса-ку! Яъни Темур сиймоси — инсоният тарихида бизга қадар бўлган ва бундан кейин ҳам абадул-абад яшайдиган жаҳоншумул факт-ку!

Таассуфки, худди ана шундай буюк ҳодиса — Амир Темур сиймоси биздан яқин вақтгача бекитиб келинган. Қолаверса, Амир Темур фаолияти билан боғлиқ тарихий ва адабий манбаларни яхши билган, жуда чуқур ўрганган кўплаб адибларимизнинг у киши ҳақида асарлар ёзиб қолдира олмагани ҳам буюк армон бўлиб туюлади. Мен "Соҳибқирон" драмасини ёзиш жараёнида Амир Темур бобомиз ҳақидаги кўплаб ёзма манбааларни ўргандим. Ана шу ўрганиш жараёнида яна бир карра ҳайратга тушдим. Шу ўринда яна бир ҳолатни айтиб ўтишни истардим. Амир Темурни ўрганиш, у ҳақда ёзишни Шўро мафкураси фақат бизгагина ман қилиб қўйган. Ҳолбуки, жаҳон афкор оммаси, маърифатли олам Шарқ маънавияти, жумладан, Темур сиймосини ҳам ўрганишдан, у ҳақда асарлар яратишдан ҳеч қачон тўхтамаган. Инглиз темуршунос олимаси Хильда Хукҳэмнинг "Соҳибқирон" номли китоби рус тилида нашр этилган. Бу китобнинг муҳим аҳамиятларидан бири шундаки, Буюк Британия қомусининг Темурга бағишланган боби ана шу асар асосида яратилган.

Тарих гувоҳ, бу дунёдан қанчадан-қанча подшоҳлар ўтмаган. Уларнинг кўпчилиги тахтга ўтиргач, ўз роҳат-фароғати, маишати-ю, хазинасини тўлдиришдан бошқа нарсани ўйламаган. Амир Темур ҳазратларининг буюклиги шундаки, ул зот ҳеч қачон ҳаётнинг майда ташвишлари билан ўралашиб қолмади. Ҳолбуки, у киши ҳам ўз ҳаловатини ўйлаб, ғафлатга берилиши мумкин эди. Ёки Мовароуннаҳрга подшоҳ бўлгач, тинчгина яшаса ҳам бўларди. Шунга яраша имконияти ҳам, бойлиги ҳам бор эди. Аммо Соҳибқирон бобомизнинг бош мақсади ўз улусини босқинчилардан озод этиш эди ва у бу ниятига эришди. Умрининг охиригача ўз Ватанининг шону шавкати, озодлиги деб ҳаловатсиз умр кечирди. Энди шу ўринда, Соҳибқирон бобомиз Мовароуннаҳрни босқинчилардан тозалагач, тинчгина яшаши мумкин эди-ку, деган савол туғилиши мумкин. Бироқ, Амир Темур нотинч дунёга бефарқ қараёлмади ва уни ўз имкони даражасида тинчитишга ҳаракат қилди. Зотан, Амир Темур бобомизнинг ўзлари ҳам "Тузук"ларида "Амирлик лаззатидан ҳам кўра, унинг азобини кўп тортдим", дея эътироф этиши замирида улкан ҳақиқат мужассам.

Тарихдан шу ҳол аёнки, улуғ ғоялар улуғ инсонларни тарих саҳнасига олиб чиқди. Амир Темур ҳазратларини ҳам буюклик даражасига кўтарган, дунёга танитган туйғу — ўз миллатининг бахт-саодатини ўзининг ҳузур-ҳаловатидан устун қўйгани, бу йўлда мислсиз шижоат, фидойилик намунасини кўрсатганидир.

Яна шуни такрор айтиш мумкинки, бу қадим дунёдан не-не жаҳонгирлар ўтмаган. Лекин уларнинг деярли бирортаси бобомиз сингари тарқоқ улуснинг бошини бириктириб, улкан давлат тузиб, уни адолат билан бошқара олмаган.

Бунинг ҳам ўзига хос сабаблари бор, албатта. Шу ўринда яна "Тузуклар"га мурожаат қилайлик: **"Бирор жойдан бир ғишт олган бўлсам, ўрнига ўнта қилиб қўйдим".**

Бу фикрнинг ҳақиқатга нечоғлик яқин эканлигига тарих гувоҳ. Самарқанд, Шаҳрисабз, Балх, Ўтрор, Кобул, Исфара, Туркистон... Амир Темур бобомизнинг ҳиммату шижоати билан бу шаҳарлар нафақат обод бўлган, балки уларнинг довруғи етти иқлимни тутган. Энди ўзини жаҳонга даъвогар деб билган бошқа саркардалар фаолиятига назар ташласак, бунинг тамомила аксини кўрамиз. Дейлик, Чингизхон. Унинг лашкари ўтган жойдан фақат қуюну култепа қолгани ҳам тарихдан маълум-ку. Чингизхоннинг лашкарлари қадами етган жой бузилган, ер билан яксон қилинган, саҳрога айлантирилган.

Шу маънода Амир Темурнинг бунёдкорлик, эзгу ва хайрли ишларни улуғлаш салоҳиятини дунё аҳли эътироф этиб келмоқда. Шундай инсонлар бўладики, улар ҳали ҳаёт пайтидаёқ миллий доирадан чиқиб, бутун инсониятнинг ёрқин сиймосига айланади. Амир Темур ҳазратлари инсоният тарихида ана шундай буюк ўрин тутган зотлардан биридир. Ушбу ҳақиқатни машҳур француз олими Жан Роль Ру ҳам эътироф этган. Шу ўринда бир ҳақиқатни айтиб ўтишни жоиз деб биламан. Ёшим олтмишдан ошди. Бу дунёнинг пасту баланди, яхши-ёмонини кўп кўрдим. Амир Темур ҳазратларидек улуғ зотни яна тарих саҳнасига, халқимизга қайтариш учун у кишининг ўзидек жасур ва қудратли шахс керак эди. Ва халқимизга шундай зотни Яратганнинг ўзи етказди. Аллоҳ таолога беадад шукурлар бўлсинки, Президентимиз Ислом Каримов бобомиз Амир Темурнинг юзига узоқ йиллардан буён тортиб қўйилган машъум қора пардани шартта олиб ташладилар.

Амир Темур ўз Ватанининг шон-шавкатини дунёга танитганидан сўнг орадан неча юз йиллар ўтди ва бу воқеа яна такрорланмоқда. Шукурки, юртимиз обод ва озод бўлди. Жаҳон ҳамжамиятидан ўзининг муносиб ўрнини эгаллади. Ҳазрат Соҳибқирон қурдирган иморатлар асрлар оша бизгача етиб келди ва бугун айтишимиз мумкинки, юртимизда қад ростлаётган янгидан-янги бинолар ҳам авлодларимизга биздан мерос бўлиб қолажак. Президентимиз Амир Темур бобомиз йўлини — адолат, тинчлик ва осойишталик йўлини тутди. Биздан озод ва обод Ватан қолсин, деган чуқур маъноли сўзлари замирида ана шундай буюк интилиш, эзгу ва савоб ишлар, бир сўз билан айтганда, халқимизнинг яратувчилик ва бунёдкорлик салоҳияти мужассам.

Ана шу йўл, ана шу ғоялар ўз даврида Соҳибқирон бобомизга ҳам йўлдош бўлган эди. Мамлакатимиз раҳбарининг шаҳарсозлик, ободончилик ва бошқа соҳаларда олиб бораётган ишларида ҳам мен буюк бобомизнинг шавкатини илғагандек бўламан.

Сўзимнинг охирида яна шуни айтмоқчиманки, ўзининг ўтмиши, улуғ аждодларини ардоқлаб, уларнинг хотирасига чексиз иззат-эҳтиром кўрсатиб яшаётган халқнинг келажаги, албатта, буюк бўлади.

Кимки Ўзбек номини, ўзбек миллатининг куч-қудратини, адолатпарварлигини, чексиз имкониятларини, унинг умумбашарият ривожига қўшган ҳиссасини, шу асосда келажакка ишончини англамоқчи бўлса, Амир Темур сиймосини эслаши керак.

Ислом КАРИМОВ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов 5 апрел куни Оқсаройда АҚШ конгресси Вакиллар палатасининг халқаро муносабатлар бўйича қўмитаси аъзоси, Фон бўйича қўмитанинг Коинот ва аэронавтика масалалари бўйича ички қўмитаси раиси Дана Роурбахер раҳбарлигидаги конгрессменлар делегациясини қабул қилди.

* * *

Тошкентда Ўзбекистон хорижий мамлакатлар билан дўстлик ва маданий-маърифий алоқалар жамиятлари кенгаши ҳамда "Ўзбекистон-Германия" дўстлик жамияти ҳамкорликда Наврўз байрамига бағишланган байрам тадбири бўлиб ўтди.

* * *

4-5 апрел кунлари Тошкентда иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг саккизинчи сессияси бўлиб ўтди. Парламент сессиясида Президент Ислом Каримов иштирок этиб, маъруза қилди.

* * *

Тошкентдаги "Интерконтиненталь" меҳмонхонасида "Озиқ-овқат маҳсулотлари, ичимликлар, қадоқлаш ва ишлаб чиқариш технологиялари" — "Интер Фуд — Ўзбекистон-2002" иккинчи Ўзбекистон халқаро кўргазмаси очилди.

* * *

Бу йил жаҳон тарихи ва маданияти тараққиётида алоҳида ўрин тутган Шаҳрисабз шаҳрининг 2700 йиллиги халқаро миқёсда нишонланади. Шу муносабат билан Вазирлар Маҳкамасининг "Шаҳрисабз шаҳрининг 2700 йиллигини нишонлаш тўғрисида"ги қарори қабул қилиниб, бу борада кенг қамровли тайёргарлик ишлари бошлаб юборилди.

* * *

2 апрел куни Термиз шаҳрининг 2500 йиллигига бағишланган байрам тантаналари бўлиб ўтди.

* * *

Вазирлар Маҳкамасининг "Ҳарбий ва муқобил хизматнинг белгиланган муддатларини ўтаб бўлган шахсларни Қуролли Кучлар сафларидан захирага бўшатиш ҳамда фуқароларни муддатли ҳарбий ва муқобил хизматга навбатдаги чақириш тўғрисида"ги Қарори қабул қилинди.

«ИНСОН ва ҚОНУН»га...

ЖАВОБ БЕРАДИЛАР

Газетанинг 12 феврал сонида чоп этилган "Ижросиз қарор" деган сарлавҳали таҳририз мактуб юзасидан шуни маълум қиламизки, Китоб туман судининг 2000 йил 18 апрелдаги қарорида фуқаро Г.Султановадан фуқаро Султанов Тошпўлатнинг фойдасига "Шоҳинур" хусусий савдо дўконининг ярим баҳоси, яъни 1237868 сўм ундириш ва жавобгар Т.Султанов.Чироқчи шаҳар "Шоҳинур" хусусий савдо дўконидан мажбурий тартибда чиқарилиб, савдо дўкони Г.Султановага олиб беришлик кўрсатилган.

Фуқаро Султанова Г. ҳал қилув қарорида кўрсатилган 1237868 (бир миллион икки юз ўттиз етти минг саккиз юз олтмиш саккиз) сўм фуқаро Т.Султоновга тўлаш кўрсатилган. Г.Султанова қарорда кўрсатилган маблағни 2001 йил 19 ноябр куни тўлиқ тўлаган.

Фуқаро Г.Султанова қарорда кўрсатилган 1237868 сўмни тўлиқ тўлагандан кейин суд ижрочиси томонидан ижронинг ижросини таъминлаш мақсадида бир неча марота тайинлаган. Аммо ушбу савдо дўкони Чироқчи бозорининг ҳовлисида жойлашгани, бозорда одамларнинг кўплиги сабабли ИИБ ходимлари томонидан жамоат хавфсизлигини таъминлаш бироз қийин кечганлиги ва қарздорларнинг қаршилиги инобатга олиниб, қарор ижросини таъминлаш имкони бўлмаган.

2002 йил 12 март куни 6 туман суд ижрочилари бўлинмаси ижрочилари суд департаменти ходимлари билан биргаликда қарорнинг ижросини тўлиқ таъминлаб, низоли "Шоҳинур" савдо дўконидан жиҳозлари чиқарилиб, дўкон фуқаро Г.Султановага холислар иштирокида далолатномага асосан топширилди. Ижро тўла бажарилди.

З.АБРАЕВ,
Судлар Департаментининг Қашқадарё вилоят ҳудудий бўлими бошлиғи

ТАКЛИФ ҚИЛАДИЛАР

XXI асрга Ўзбекистон суд-ҳуқуқ соҳасидаги улкан ислоҳотлар билан қадам қўйди. Бу соҳадаги ислоҳотлар адвокатура тизими ва адвокатлик фаолиятига оид қонунларни ҳам уйғунлаштириш, янгича назар билан қараб чиқишни тақозо этади.

Маълумки, адвокатура нодавлат ва нотижорат ташкилот сифатида ўз фаолиятини шу соҳада қабул қилинган қонунлар асосида ташкил этади. Янги қонунчиликка биноан фуқаролар ҳамда юридик шахсларга ҳуқуқий ёрдам кўрсатадиган адвокатлик бюролари, адвокатлар ҳайъати, адвокатлик фирмалари фаолияти йўлга қўйилди. Айтмоқчимизки, адвокат ҳар қандай ишда сизга ҳамкор ва ҳаммаслак бўлиши мумкин. Юртбошимиз фуқаролар фақатина судга иши тушганда эмас, балки кундалик ҳаётда ҳам адвокатлар хизматидан, уларнинг маслаҳат ва тавсияларидан фойдалана оладиган бўлишлари лозимлигини таъкидлаб ўтган эди. Кўриниб турибдики, адолат ва қонун устуворлигини таъминлашда адвокатуранинг жамиятдаги мавқеини янада кўтариш муҳим омил ҳисобланади.

Бунинг учун суд муҳокамасига далиллар билан асослантирилган бири айблов, иккинчиси оқловга йўналтирилган иккита иш тақдим этилади. Суд тергов даврида қайси томоннинг тақдим этган иши ҳужжатли ва ашёли далиллар билан тасдиқланса, шу иш асос қилиб олинади. Амалдаги процессуал қонунчилик адвокатларимизга ишга дахлдор бўлган ашё ва далилларни тўплаш, тақдим этиш ва тегишли тартибда суд-тергов ишларида қатнашиш ҳуқуқини мустаҳкамлаган. Лекин адвокат ўзининг ҳимоясидаги шахснинг илтимоси ва талабига кўра сўроқ, юзлаштириш, экспертиза тайинлаш каби муҳим процессуал ҳаракатларни олиб бориш ҳамда ҳимоясидаги шахснинг айблилик ёки айбсизлик даражасини етарлича аниқлаш имкониятига эга эмас.

Бу борада қонунчилигимизда давлат айбловчиси ва ҳимоячининг муқобил иш юритиш меъёри белгилаб қўйилса, адвокатуранинг мавқеи янада оширилган бўлар эди. Бу эса биз қураётган ҳуқуқий демократик давлат сиёсатига хос хусусиятдир.

Беҳзод МЎМИНОВ

ШИКОЯТ ҚИЛАДИЛАР

Мамлакатимизда қонун устуворлиги асосий мезонга айланмоқда. Биз фуқаролар бундан албатта хурсандмиз. Аммо қонунларга ҳамма жойда бирдай амал қилиниши, Президентимиз айтганидек, жамоатчилик назорати билан боғлиқ. Мақсадга кўчадиган бўлсак, ўзим нафақадаги ўқитувчиман. 1996 йил март ойида 55 ёшимда имтиёзли нафақага чиққанман. Умумий меҳнат фаолиятим 36 йил бўлса, шундан 28 йили бевосита педагоглик билан боғлиқ. Нафақага чиқишимда Шаҳрисабз туман ижтимоий-таъминот бўлимига туман архивидан олган 5 йиллик (1990-94) иш ҳақим тўғрисидаги маълумотномани тақдим қилган эдим. Бироқ у ердаги масъул шахс Бозор Қурбонов нафақани шунча йиллик меҳнат фаолиятимга нисбатан оз тайинлади. Бундан норози бўлиб Б.Қурбоновга мурожаат қилганимда, у яна бир беш йиллик иш ҳақим тўғрисидаги маълумотнома олиб келишимни буюрди. Мен архивга яна маблағ тўлаб, 1980-84 йиллардаги иш ҳақим тўғрисидаги маълумотнома олиб келдим. Лекин бу ҳам Б.Қурбоновнинг найрангларидан экан — ҳеч қандай ўзгариш бўлмади. 2002 йил апрел ойигача олаётган нафақам миқдори 12495 сўмни ташкил қилади. Бу эса нотўғридир.

Нафақага чиққанимга етти йил бўлган бўлса, ҳалигача меҳнатимга яраша нафақа ололмаяпман. Бу ҳақда туман ижтимоий-таъминот бўлими, шахсан ҳудудимиз бўйича мутасадди Бозор Қурбоновга қайта-қайта мурожаат қилсам-да, у киши ҳар гал "хоҳлаган жойингга шикоят қилавер, бўлгани шу", деб қўпол муомалада бўлади.

Ўйлайманки, адолат қарор топишида ёрдам берасизлар.

Темур ЁРОВ,
Шаҳрисабз тумани

Адлия тизими

НАМАНГАН

Вилоятда 2001 йил давомида фуқаролик ишлари бўйича туманлараро судлар томонидан 264 та фуқаролик аризаси кўрилди. Кўрилган ишлар бўйича барча даъволар тўла ва қисман бўлса-да, қаноатлантирилди. Айниқса, оилавий пудрат ташкил қилган фуқароларнинг даъво аризасига алоҳида эътибор қаратилди. Натижада бу борада мурожаат қилган пудратчиларга 29.945.432 сўм моддий, 53900 сўм маънавий зарар ундириб берилди.

Бундан ташқари, 7 та фуқаролик ишлари бўйича жавобгарлар судга қадар зарар келтирилган 1.318.675 сўмлик маблағни тўлаганлиги туфайли жиноий иш қўзғаш тўхтатилди. Шунинг 11 та фуқаролик иши бўйича 1.718.350 сўмни ундириш ўрнига суд томонидан улар ўртасидаги келишув битими тасдиқланди.

СУД ТИЗИМИНИНГ МУҲИМ ТАЯНЧИ

Мамлакатимизда суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш борасида кенг қамровли ислоҳотлар амалга оширилмоқда. Хусусан, қисқа фурсатда бу соҳага оид кўплаб қонунлар қабул қилинди. Бу эса суд ҳужжатлари ва бошқа органлар қабул қилган қарорлар ижросини таъминлашнинг мукаммал тизимини вужудга келтирди. Буни судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан янада такомиллаштириш, судлар фаолиятининг мустақиллигини мустаҳкамлаш, шунингдек, суд қарорларининг ўз вақтида ва сифатли ижро этилишини таъминлаш мақсадида Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 22 сентябрдаги "Ўзбекистон Республикаси судлар фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарори мисолида ҳам кўриш мумкин.

Мазкур қарорга асосан Адлия вазирлиги ҳузуридаги судлар фаолиятини моддий-техника ва молиявий жиҳатдан таъминлаш Департаменти Адлия вазирлиги ҳузуридаги суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш Департаменти сифатида қайта ташкил этилди.

Ушбу қарорга мувофиқ Департамент зиммасига суд ва бошқа органларнинг қарорларининг ижро этилишини, суд ижрочилари кадрларни танлаш ва жой-жойига қўйиш ишларини ҳамда уларнинг самарали фаолият юритишини ташкил этиш ҳамда судлар фаолиятини моддий техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш ишларини йўлга қўйиш ҳамда такомиллаштириш юзасидан таклифлар тайёрлаш, судлар биноларини қуриш ва таъмирлаш учун ажратилган капитал маблағларнинг ўзлаштирилишини таъминлаш, судлар фаолияти учун зарур шарт-шароит яратиш чора-тадбирларини кўриш, судьялар ва судлар аппарати ходимларининг меҳнат шарт-шароитини ва ижтимоий таъминотини яхшилаш юзасидан таклифлар ишлаб чиқиш ва уларни тегишли органларга киритиш, шунингдек, судьялар ва суд процессларининг хавфсизлигини таъминлаш ишларини ташкил этиш вазифалари юклатилди.

Маълумки, 2002 йилнинг 1 январидан бошлаб **"Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида"**ги Қонун амалга киритилди. Шу муносабат суд ижрочилари, жиноят, фуқаролик ишлари ҳамда хўжалик судлари таркибидан чиқарилиб, суд ижрочиларининг шаҳар ва туман бўлимлари тарзида қайта таснифланди. Шунингдек, мазкур қонунга асосан суд ва бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этиш суд ижрочилари зиммасига юклатилди. Бу ўз самарасини бермоқда, албатта.

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, амалга киритилган мазкур қонун суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишнинг умумий қоидаларини; ижро этилиши лозим бўлган ҳужжатларнинг рўйхатини, ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар ҳамда уларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларини, мажбурий ижрони амалга ошириш асоси ва чораларини, ижро ҳаракатларини амалга оширишнинг умумий шартларини, ундирувни қарздорнинг мол-мулки ва иш ҳақларига қаратиш тартиби, ижро ҳужжатларини ижро этмаганлик учун жавобгарлик, суд ижрочисининг мақоми ва бошқа ижро жараёни билан боғлиқ ҳолатларни аниқ белгилаб берди.

Бир сўз билан айтганда, суд ижрочиси қонунга асосланиб, ўз номидан мустақил равишда ижро ҳаракатини амалга оширишда қарорлар қабул қилиш, агарда бу қарорлар тарафлар ва бошқа шахсларнинг манфаатларига дахлдор бўлса (ижро иш қўзғатиш, жарима солиш, ижро ишини тугатиш ва шу кабилар) тегишли қарор чиқариш ваколатига эга.

Ушбу қонунда суд ижрочилари зиммасига нафақат суд қарорлари, балки бошқа органларнинг қарорлари ижросини таъминлаш вазифаси ҳам юклатилган бўлиб, бу борадаги ҳужжатлар ижросида ҳам сезиларли ўзгаришлар кўзга ташланаяпти. Жумладан, ўтган йил давомида судлар департаментининг Сирдарё вилояти ҳудудий бўлими томонидан фуқаролар фойдасига жиноят натижасида етказилган зарарлар бўйича 25.958.179 сўм, фуқаролик муносабатлари бўйича 44.396.688 сўм, шунингдек, ташкилотлар фойдасига жиноят натижасида етказилган зарар бўйича 25.631.017 сўм, фуқаролик муносабатлари юзасидан 38.762.577 сўм, давлат фойдасига эса 12.491.517 сўм, хўжалик ишлари бўйича 17.638.988 сўм ундириб берилди.

Баён этилган ишларга яна шуни қўшимча қилиш лозимки, ушбу қонун талабларининг амалда бажарилишини таъминлаш мақсадида судлар Департаменти томонидан "Ижро ишини юритиш ва суд ижрочиларининг фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисида"ги Низом ишлаб чиқилиб, Адлия вазирлигида рўйхатдан ўтказилган ва жорий йилнинг январ ойидан амалга киритилган эди.

Хулоса сифатида айтиш жоизки, ҳудудий бўлимимиз фаолияти жойларда суд ҳокимиятини мустаҳкамлаш, судлар фаолиятини моддий-техника ва молиявий жиҳатдан таъминлаш ҳамда суд қарорлари ижросини амалга оширилишида судларга амалий ёрдам кўрсатиш борасида кўплаб ижобий натижаларни қўлга киритмоқда. Бу эса ўз навбатида жамоамиз меҳнатининг фидокорона меҳнати натижасидир.

Бахтиёр АЛМАТОВ,
Судлар Департаментининг Сирдарё вилояти ҳудудий бўлим бошлиғи

АНДИЖОН

Жорий йилнинг 1-чорагида вилоят адлия бошқармасининг кичик ва ўрта тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ва ҳимоя қилиш бўлими томонидан тадбиркорлар манфаатини кўзлаб моддий ва маънавий зарарларни ундириш ҳақида судларга 69 миллион 458 минг 555 сўмлик 28 та даъво аризалари киритилди. Шундан 5 миллион 520 минг сўмлик даъво ариза қаноатлантирилди. Судлар томонидан 50 минг сўмлик маънавий зарар ундирилди. Яна 25 та даъво аризалари судларда кўриш арафасида турибди.

Тадбиркорлардан 49 та ариза ва шикоят келиб тушган бўлиб, улардан 26 таси қаноатлантирилди. Ана шулардан 22 таси судга даъво аризаси, 4 таси тақдимнома орқали ҳал этилган. Бошқарманинг «Ишонч телефонлари» орқали 28 та мурожаат келиб тушди. "Ишонч телефони"га умид билан мурожаат қилган тадбиркорлардан 7 кишини ҳуқуқи тикланган, 21 тасига эса ҳуқуқий тушунтириш берилган.

Йилнинг ўтган даври давомида назорат қилувчи органлар томонидан 2 та ноқонуний текширувлар ўтказилганлиги факти аниқланган. Хусусан, Асака туманининг Кужгон қишлоғида жойлашган "Ёғду" хусусий ёнилғи қуйиш шахобчасида Асака тумани Давлат солиқ инспекцияси ходимлари томонидан 2001 йил 21-23 декабр кунлари текшириш ўтказилиб, оператор А.Раҳимовга нисбатан Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги Кодекснинг 164-моддасига асосан 20 минг 580 сўм жарима қўлланилган. Бироқ вилоят назорат қилувчи органлари фаолиятини мувофиқлаштирувчи Кенгашнинг 364-сонли рухсатномасида атиги 1 кунлик комплекс текширувга рухсат берилган, холос. Ушбу ҳолат юзасидан Асака туман жиноят ишлари бўйича судига тақдимнома киритилди ва оператор А.Раҳимовга нисбатан маъмурий жарима қўллаш ҳақидаги қарор бекор қилиниб, ундан ундирилган жарима қайтариб берилди.

Марҳамат туман солиққа оид жиноятларга қарши кураш бўлими ва давлат солиқ инспекцияси ходимлари билан ҳамкорликда "Омад" хусусий ишлаб чиқариш ва савдо фирмасида мониторинг ўтказиш даврида фирма раҳбаридан тушунтириш хати олиб, фирма ҳисобига бўлган 229 минг сўм пулни олиб, "Пахтабанк"нинг депозит ҳисобига қўйганлиги маълум бўлди. Ушбу ҳолат юзасидан вилоят прокуратурасига тақдимнома киритилди.

Адлия бошқармаси вилоят ҳокимлиги билан ҳамкорликда 2001 йилнинг декабр ойида Марҳамат тумани давлат солиқ инспекциясида хўжалик юритувчи субъектларга нисбатан маъмурий жазо қўллаш амалиёти ўрганилганда инспекция томонидан 20 та тадбиркорлик субъектларига ноқонуний равишда маъмурий жазо чоралари қўлланилганлиги аниқланган.

Масалан, тумандаги "Мармар" хусусий фирмаси томонидан 1997-1998 йилларда солиқ қонунчилиги бузилганлиги учун МЖТКнинг 174-моддаси 1-қисмига асосан фирма бошлиғи А.Иброҳимовдан ДСИ бошлиғи Н.Тўрақуловнинг 2000 йил 26 июндаги МЖТКнинг 36-моддасига зид равишда чиқарган қарори билан 8 минг 750 сўм жарима ундирилган.

Мансаб ва масъулият

ФЕРМЕР НЕГА ШИКОЯТ ЁЗДИ?

Фермер бўлиш осон эмас. Чунки фермернинг елкасига катта масъулият юкланганы боис у тинмай елиб-югуриши, шартнома шартларига риоя қилган ҳолда фидокорона меҳнат қилишига тўғри келади. Хатирчи туманидаги "Оқдарё" фермер хўжалиги раҳбари Ибодулла Бадалов ҳам шундай йўл тутганлардан бири. Фермер бўлгандан буён у ҳар йили пахта, ғалла ва бошқа экинлардан юқори ҳосил олиб, шартнома режаларини бажариб, меҳнатлари эвазига мўмай даромад олиб келмоқда. Лекин яқинда унинг бошига ташвиш тушди. Гап шундаки, у билан "Хатирчи пахта тозалаш" ҳиссадорлик жамияти ўртасида 2001 йилнинг 12 ноябрида 3 миллион 535 минг сўмлик ҳар хил турдаги маҳсулот етказиб бериш бўйича шартнома тузилди. Шартномада кўрсатилганидек, жавобгар маҳсулот ҳақини олдиндан тўлаб бериш мажбуриятини олди, аммо сўзининг устидан чиқмади. Даъвогар эса маҳсулот ҳақи ҳисоб рақамига келиб тушгач, 15 кун муддат ичида жавобгарга маҳсулот етказиб беришга келишиб олди. Лекин у ҳам шартнома шартини бузиб, 2001 йилнинг 15 ноябрида ҳар бир килограмми 2550 сўмлик 261 килограмм код ипи етказиб берди. Корхона эса бунинг пулини тўлашни "унутиб қўйди".

Яқинда мазкур муаммоли масала Навоий вилоят хўжалик судида кўриб чиқилди. Судда "Хатирчи пахта тозалаш" ҳиссадорлик жамияти томонидан шартнома мажбурияти лозим даражада бажарилмаган ва қарз ўз вақтида тўланмаганлиги аниқланди. Жавобгар ишни кўриш вақти ва жойи ҳақида хабардор қилинган бўлса-да, корхона раҳбарияти судга қатнашмади. Бу ғайриқонуний ҳаракати билан корхона директори Б.Муртазоев Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги Кодекснинг 176.1-моддасида қайд этилган ҳуқуқбузарлик аломатини содир этди. Мазкур моддада шартнома мажбуриятларини бажармаслик оқибатида хўжалик юритувчи субъектларга мулкий зарар етказилса, айбдор мансабдор шахсларга энг кам иш ҳақининг ўн бараваридан ўн беш бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади, дейилган. Аммо суд раҳмдиллик қилиб, унга нисбатан энг кам жазодан ҳам енгилроқ жазо чорасини қўллади. Б.Муртазоев энг кам иш ҳақининг икки баравари миқдорида, яъни 6 минг 860 сўм жарима тўлайдиган бўлди.

Суд бундай ҳолатда ХПКнинг 130-моддасига асосланиб, ишни жавобгарнинг иштирокисиз ҳал этиб, Фуқаролик Кодексининг 256-моддасига асосан даъво талабини қаноатлантирди. Корхонанинг мол-мулки ҳисобидан фермер хўжалиги фойдасига 631 минг 750 сўм асосий қарз ундириш тўғрисида ҳал қилув қарорини чиқарди.

Шу тумандаги "Фидокор" фермер хўжалиги раҳбари Шермамат Муйдинов ҳам ҳақини ундириб ололмагач, "Хатирчи пахта тозалаш" ҳиссадорлик жамияти устидан вилоят ҳокимлиги адлия бошқармасига шикоят ёзишга мажбур бўлди. Чунки фермер корхона билан 2000 йилга пахта хомашёси учун контрактация шартномасини тузди. Бироқ топширилган маҳсулот учун вақтида ҳисоб-китоб қилинмади. Шунингдек, шартнома қоидасига асосан кечиктирилган тўлов учун келишилган миқдорда жарима ва устама қўшиб тўланмаган. Аслида эса Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 29 августидаги 438-қарори билан тасдиқланган "Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари контрактация шартномаларини тузиш ва бажариш тартиби ҳақида"ги низомига мувофиқ тайёрловчи хўжалик билан етказиб берилган маҳсулот учун 3 кун ичида, агар хизмат кўрсатувчи банклар бошқа-бошқа аҳоли пунктларида жойлашган тақдирда эса 5 кун ичида ҳисоб-китоб қилиш белгилаб қўйилган.

Фермер хўжалиги 2000 йил пахта ҳосили учун 2001 йил 24 апрелда 80 минг сўм олгани, қолган 93 минг 283 сўм қарзини тўлаш ҳақида корхона раҳбариятига бир неча бор оғзаки мурожаат қилди. Аммо улар жавобсиз қолди. Ниҳоят, ушбу можаро Зарафшон туманлараро фуқаролик ишлари бўйича судида кўриб чиқилди. Суд "Хатирчи пахта тозалаш" ҳиссадорлик жамияти директори Б.Муртазоев ва бош ҳисобчи Ф.Ҳасановаларнинг айби билан даъвогар — "Фидокор" фермер хўжалигига етказиб берилган маҳсулот қиймати вақтида тўланмаганлигини инобатга олиб, фермер хўжалигига етказилган зарарни уларнинг ўз ҳамёнидан ундиришни лозим топди. Шундай қилиб, мансабдор шахслардан 30 минг сўм маънавий зарар, 13 минг 992 сўм жарима ва 46 минг сўм устама солдир тартибда ундириш ҳақида қарор қабул қилинди.

Ниҳоят, фермернинг ёзган шикояти қаноатлантирилди. Шу ерда бир масала кишини ўйлантиради: агарда шартнома шартлари ўз вақтида бажарилганда эди, шунча одам асабларини бузиб овора бўлишмасди. Балки фермер ҳам шикоят хати ёзмасди. Ўз навбатида биз ҳам улар ҳақида танқидий фикр билдирмаган бўлардик.

Ёрқул УМАРОВ,
журналист

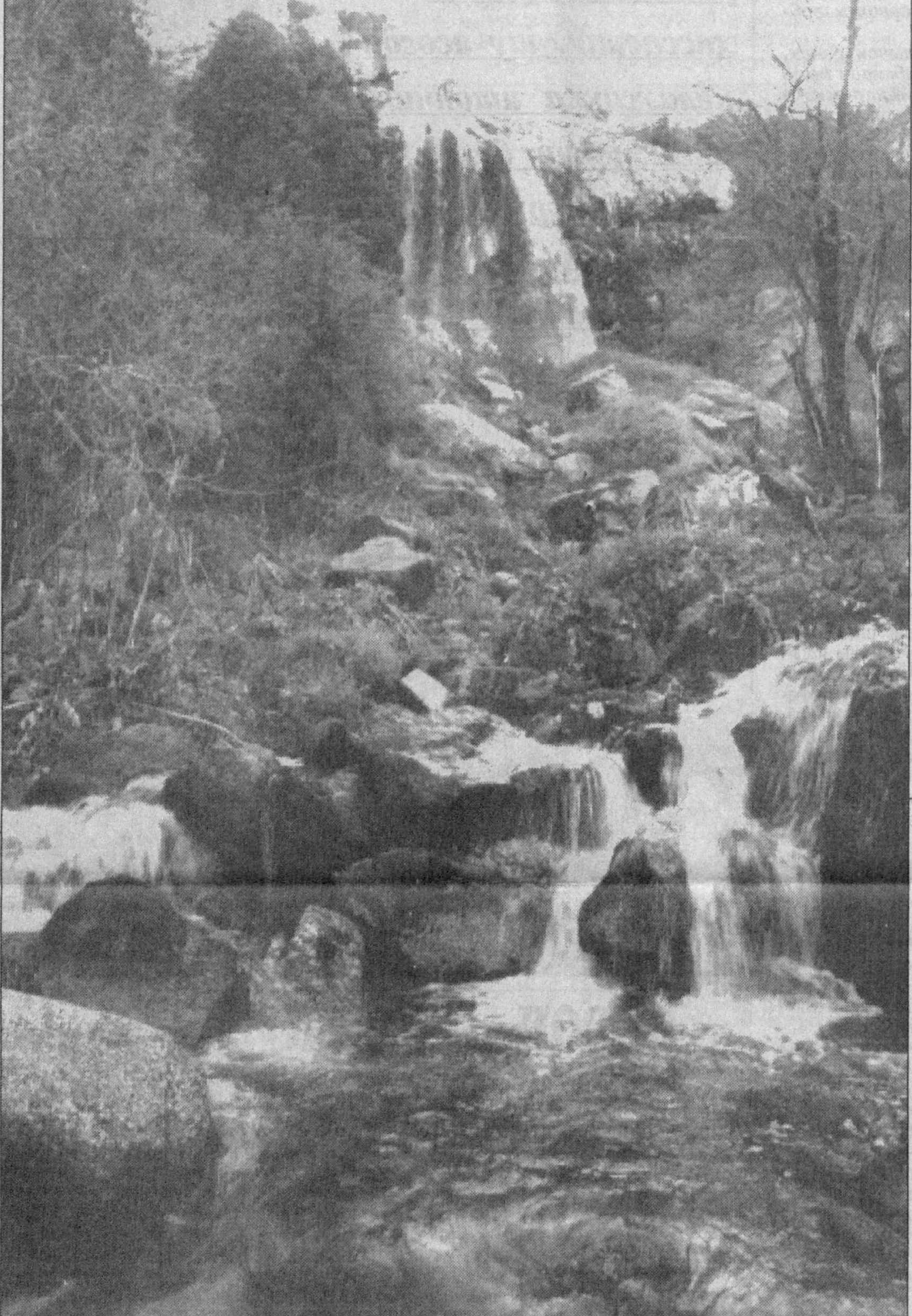

Сабаб ва оқибат

ПУШАЙМОНЛИК ДАСТАГИ

Мамлакатимиз раҳбари Ислом Каримов фермер хўжаликларига ҳар томонлама ёрдам берилиши ва уларнинг маҳаллий ҳокимият идоралари томонидан қўллаб-қувватланиши лозимлигини кўп бора таъкидлаган. Шундай бўлса-да, бу соҳада ҳали кўплаб жиддий камчиликлар мавжуд. Масалан, Денов туманидаги "Баҳриддин" фермер хўжалиги ва унинг раҳбари Баҳром Ғаниевни туманда ҳам, вилоятда ҳам кўпчилик билади. Чунки фермер хўжалиги ишлаб чиқариш режаларини ошиғи билан бажариб келаяпти. Қолаверса, ҳали ишга солинмаган имкониятлари ҳам катта. Шуни ҳисобга олган ҳолда унга 2002 йилнинг январ ойида 29,2 га ер майдони ажратиш ҳақида тегишли қарор чиқди. Лекин шу кунга қадар у ерни ололган йўқ. Ҳолбуки, бу борада вилоят адлия бошқармасининг даъво аризасига асосан вилоят хўжалик суди 2001 йил 22 октябр кунида ҳал қилув қарори чиқарган эди. У нима учун ижро этилмаётгани ҳозирча жумбоқ...

Шу тумандаги Бобур номидаги ширкат хўжалиги раиси Парда Авазов ҳам "Ганиобод" фермер хўжалигига қонуний ажратиб берилиши лозим бўлган 10 гектар ерни икки йилдан кейин суд қарори билан ажратиб берганига нима дейсиз?

Шўрчи туманининг Охунбобоев номидаги ширкат хўжалиги бошқарувининг собиқ раиси М.Худойбердиевнинг қилиғи ҳам ажабланарли. У чорвага ихтисослашган бўлса-да, ғалла давлат буюртмасини бажариб келаяпти. Хўжаликдаги "Орзу" фермер хўжалигининг 5 гектар ерини ширкат хўжалигидаги фуқароларга томорқа сифатида ноқонуний тарқатиб юборди. Шўрчи тумани ҳокими ва ширкат хўжалиги бошқаруви раисига адлия бошқармаси томонидан киритилган "Орзу" фермер хўжалигига 5 гектар ерни қайтариб бериш ҳақидаги тақдимномага улар ижобий муносабат билдиришган чоғи, хўжалик раиси "Орзу" фермер хўжалигига икки йилдан буён етказилган 10 млн. сўмдан ошиқ моддий зарарни тўлашни "унутиб" қўйди.

Вилоят адлия бошқармаси фуқаролик ишлари бўйича Денов туманлараро судига фермер хўжалигига етказилган моддий зарарни қисман қоплаш учун Й.Охунбобоев номидаги ширкат хўжалигидан беш миллион сўм, фермер хўжалиги бошлиғи К.Алимардоновга етказилган маънавий зарарни қоплаш учун ширкат хўжалигининг собиқ раиси М.Худойбердиевдан 300 минг сўм, ҳозирги раиси Р.Лолаевдан ҳам 300 минг сўм, шунингдек, етказилган моддий зарарни қисман қоплаш учун собиқ раисдан яна 300 минг сўм, ҳозирги раис Р.Лолаевдан 500 минг сўм ундириш ҳақида даъво аризаси киритди.

Шу тумандаги 1998 йилда У.Дониёров номидаги ширкат хўжалигида ташкил этилган "Малоҳат" фермер хўжалигининг ерида ҳам фуқаролар ноқонуний тарзда уй-жой қуриб олган. Туман ҳокимлиги ва ширкат хўжалиги раҳбарлари томонидан фермер хўжалигининг ерини ўзига қайтариб бериш ёки бошқа жойдан ер ажратиш масаласи эса икки йилдан буён ижобий ҳал қилинмай келган. Адлия бошқармаси томонидан Шўрчи тумани ҳокими ва ширкат хўжалиги раисига киритилган тақдимномада кўрсатилган талабларни бажариш имконияти бўлса-да, улар талабларни бажармаган. Ушбу масала вақтида қонуний ечимини топмагани учун адлия бошқармаси "Малоҳат" фермер хўжалиги манфаатини кўзалаб, фуқаролик ишлари бўйича Денов туманлараро судига 10 гектардан ошиқ ер майдони олиб бериш ва маънавий зарарни ундириш ҳақидаги даъво аризаси киритди.

Ер ололмаган фермерлар хафа. Нега? Бунга ким айбдор? Туман ҳокимликлари, ширкат хўжалиги раҳбарлари қонунга риоя қилиб ишлаш вақти аллақачон етиб келганини билмасмикан?

Туман ҳокимлари томонидан фуқароларнинг фермер хўжалиги ташкил этиш учун ер ажратиш ҳақидаги аризалари (ширкат хўжалиги аъзоларининг умумий йиғилиши ёки вакиллар йиғилишининг ер бериш ҳақидаги қарорлари чиқарилганига қарамасдан) Вазирлар Маҳкамасининг тегишли қарори билан тасдиқланган "Фермер хўжалигини юритиш учун ер участкаларини фуқароларга узоқ муддатли ижарага бериш тартиби" талаблари асосида кўриб чиқилмагани бунга асосий сабаб бўлмоқда. Натижада фуқаролар вилоят ҳокимлиги ва адлия бошқармасига мурожаат қилишга мажбур бўлаётир.

Туман ҳокимлари томонидан фуқароларнинг фермер хўжаликлари ташкил этиш ва ер ажратиш ҳақида берган аризалари амалдаги қонун ва қонуности ҳужжатларига асосан белгиланган муддатда кўриб чиқилса, уларнинг турли идораларга шикоят қилиб юришларининг олди олинган бўлармиди?

Р.ИБРОҲИМОВ,
Сурхондарё вилояти

Таҳрирсиз мактублар

"АЙРИМ КАМЧИЛИКЛАРИ" БОР ЭМИШ...

Ангрен шаҳрининг "Бўстон" маҳалласида яшовчи Мирхалил Адиноматов савобталаб тадбиркорлардан. У кўп йиллардан бери шаҳримиз кўчаларини ободонлаштириш, гўзал иншоотлар тиклаш, таълим-тарбия масканларида турли тадбирлар ўтказишда ҳомийлик қилиб келмоқда. Ўн йилдирки, етти нафар болани ўз фарзандидек тарбиялаб, ўқитиб, ҳомийлик қилиб келаётгани ҳам унинг қандай инсонлигидан далолат. Яқинда улардан икки нафарини уйлантириб, уйли-жойли бўлишига ўзи бош бўлди.

Мирхалил ҳар йили Наврўз кунларида маҳаллада ўтадиган тантанага ҳомийлик қилади. Бу йил ҳам у шаҳримиздаги қарияларга, ногиронларга ўз маблағи ҳисобидан 5000 сўмдан моддий ёрдам берди. Бу йигитнинг бағрикенглигидан барча ангренликлар ҳақли равишда фахрланадилар.

Шу кунларда у шаҳримиз кўркига кўрк қўшиш ниятида қурилаётган янги маиший савдо шаҳобчасини битказиш арафасида. Аммо шаҳар ҳокимлигига бир неча бор мурожаат этишига қарамасдан, бинони расмийлаштириш масаласи турли важлар билан орқага сурилмоқда. Оқибатда унинг ишларига моддий ва маънавий зарар етказилмоқда.

Ушбу қурилишга ўтган йилнинг августида далолатнома берилган. Далолатнома шаҳар ҳайъат аъзолари комиссиясидан ўтган. Фақат ҳайъат раиси, шаҳар ҳокими муовини А.Камолхонов ва бош меъмор Б.Дадажоновлар "айрим камчиликлар"ни баҳона қилиб, унга имзо чекишмаяпти. Бу билан улар юрт ободончилиги, эл фаровонлиги учун фидойилик кўрсатаётган тадбиркорга тўсқинлик қилишмоқда.

Иккинчи чақириқ Олий Мажлисининг саккизинчи сессиясида Юртбошимиз Ислом Каримов: ***"Кичик ва ўрта бизнесга ишбилармонлик ва тадбиркорлик соҳаларига янада эркинлик ва имтиёзлар бериш, улар учун барча зарур имкониятларни яратиш ва рағбатлантириш, бир сўз билан айтганда, бу тармоқларни уларнинг қўл-оёғини боғлаб турган занжир ва арқонлардан халос этиш — бу масалалар устида қонунчилик соҳаси ва амалиётимизда бошлаган ишларимизни давом эттириш ва чуқурлаштириш лозимлиги ҳаммамизга аён бўлиши керак"***, дея ҳақли равишда таъкидлаб ўтди.

Бугун тадбиркорлик фаолиятига кенг йўл очиб берилаётган, ишбилармон кишилар ҳар томонлама қўллаб-қувватланаётган экан, айрим маҳаллий раҳбарлар зиммасидаги масъулиятни чуқур ҳис этиб, фаолият кўрсатишса, нур устига нур бўларди.

Холхўжа ЮНУСОВ,
Ангрен шаҳри

РАИС ҚОНУНДАН ЗЎРМИ?

2000 йил 27 декабр куни "Рустамбек" фермер хўжалигини ташкил этиш учун "Амударё" ширкат хўжалигининг ҳудудидаги 140 ва 157-сонли контурдаги 23,4 гектар ерни ўттиз йил муддатга ижарага ажратиб бериш ҳақида Гурлан туман ҳокимининг 579-сонли қарори чиқди. Унга асосан 2001 йил 3 январ куни мен "Амударё" ширкат хўжалиги бошқаруви раиси Э.Содиқов билан ер майдонини узоқ муддатга ижарага бериш тўғрисида шартнома туздим. Бироқ шартномани бажаришга келганда раис сансоларликни бошлаб юборди. "Эрта кел, индин кел" билан ниҳоят ўша йилнинг 24 май куни раис менга 140-сонли контурдаги 12,6 ерни ажратиб берди. Лекин раис қолган ер, яъни 157-сонли контурдаги 8,2 гектар ерни ҳалигача ажратиб бергани йўқ. Олдига борсам минг хил баҳона тўқийди. Бу орада туман ва вилоят ҳокимига, туман ва вилоят прокурорига шу масала юзасидан арз қилдим. Мурожаатларимга "сизнинг қонуний талабингиз тезда қаноатлантирилади" деган жавоб олдим. Бундан ташқари вилоят прокурори Д.Исроилов раис номига 2001 йилнинг 15 август куни 7/106-01-сонли қонунбузилишини зудлик билан бартараф этиш ҳақида амрнома киритди. Афсуски, бу ҳам раиснинг пинагини бузолмади.

Ҳурматли таҳририят! Бошимга тушган сарсонгарчилик қачон тугайди? Наҳот, раис қонундан зўр бўлса?

Рустам ТЎРАЕВ,
Гурлан туманидаги "Рустамбек" фермер хўжалиги раҳбари

ТАҲРИРИЯТДАН: ***Мамлакатимизда фермерлик ҳар томонлама қўллаб-қувватланаётган бир паллада унинг йўлига тўғаноқ бўлиш ҳолатларининг мавжудлиги афсусланарлидир. Баён этилган мулоҳаза бир томоннинг фикри бўлса-да, унинг бошқа бир жиҳати киши эътиборини ўзига жалб этади: қонунни ҳам, Хоразм вилоятидаги нуфузли идораларнинг талабларини ҳам назар-писанд қилмаётган раиснинг мушугини ким "пишт" дейди? Ўйлаймизки, мазкур масалага иккинчи томон — "Амударё" ширкат хўжалиги бошқаруви раиси Э.Содиқов ва бошқа мутасадди ташкилотлар тезда аниқлик киритади ҳамда натижасини бизга маълум қилади.***

Таажжуб!

ТЎСИҚ

Олтинсойлик Жумахол опа Эштемированинг суяги узумзорларда қотган. Шу боис бу борада анча-мунча тажрибага ҳам эга. Шуни ҳисобга олиб, у тумандаги Бобур номидаги ширкат хўжалигига қарашли 2 гектар узумзорни ижарага олишга қарор қилди. Шу мақсадда 2000 йилнинг 22 март куни хўжаликнинг собиқ раиси А.Ёқубов ҳузурига ариза олиб кирди:

— Раис бобо, кўпчилик қўшнилар, оила пудрати асосида токзорни ижарага олиб ишлашяпти. Мен ҳам икки гектар узумзорни ижарага олмоқчи эдим, — деди у раисга.

— Ўйлаб кўрамиз. Аризангизни ташлаб кетаверинг. Бошқарув аъзолари билан маслаҳат қилайлик. Кейин бир гап бўлар, — дея хоҳламайгина аризачига жавоб берган бўлди раис.

Раиснинг истар-истамас берган жавобидан Жумахол опа тушкунликка тушмади. "Ҳа, энди бирон жойдан хафа бўлган бўлса, кайфияти йўқдир, бир гап бўлар деди-ку", дея уйига хотиржам қайтди. Сўнг раиснинг жавобига унчалик эътибор ҳам бермай, ўзи олмоқчи бўлган икки гектар токзорни парвариш қилишга киришиб кетди. Узум дегани ҳам ўз-ўзидан бўлиб қолмас экан. Аризаси раиснинг столида инобатга олинмай қолган бўлса-да, опахонимиз токзорга ишлов бериш, турли кимёвий дориларни сепишга зўр берди.

Бироқ раиснинг "бир гап бўлар" деган жавоби ҳаливери "бўлади"ганга ўхшамасди. Бундан хавотирга тушган Ж.Эштемирова қайтадан хўжалик раисига учради. Иш сал жойидан силжигандай бўлди. Ширкат хўжалик бошқаруви Ж.Эштемировага 2000 йил 22 март куни 2 гектар токзорни ажратиш хусусида 8-сонли қарор қабул қилди. Бироқ хўжалик билан оилавий пудрат ўртасидаги шартнома тузиш лозимлигини собиқ раис А.Ёқубов "унутиб" қолдирди. Ана шундан кейин Жумахол опанинг сарсончилиги бошланди. Орадан анча вақт ўтди. Раис ишдан олинди. Янги раҳбар сайланди. Жумахол опа хўжалик билан шартнома тузиш тўғрисида янги раисга бир неча марта ариза билан кирди. Бирон натижа чиқавермагач, туман ҳокимлигига ариза билан мурожаат қилди. Хуллас, ўтган йил опанинг югур-югури билан якун топди. Янги раис Т.Нуриддинов ҳам Жумахол опа билан оилавий пудрат шартномасини тузишдан бош тортди. Шундан кейин опа юқорироқ ташкилотларнинг эшигини қоқишга мажбур бўлди.

Ўтказилган текширув натижасида ширкат хўжалиги аризачи томонидан қўйилган талабларни бузганлиги аниқланди. Жумладан, ширкат хўжалиги бош иқтисодчиси Э.Бозоров эса Жумахол Эштемирова билан шартнома тузишда амалдаги қонун талабларига мутлақо риоя этмагани ошкор бўлди. Ана шу қонунбузарлик оқибатида Жумахол опа маънавий зарар кўрди. Иш юзасидан тўпланган далиллар асосида ширкат хўжаликнинг собиқ раиси А.Ёқубов ва ҳозирги бошқарув раиси Т.Нуриддиновлардан 300.000 сўм миқдорида маънавий зарар ундирилди. Икки гектар ер майдонини ажратиб бериш масаласи ҳам ижобий ҳал этилди.

Текширув давомида мазкур хўжаликда яна бир оила пудратчиси Тойир Юсупов етиштирилган маҳсулотининг ҳақини ололмай сарсон бўлиб юрганига гувоҳ бўлинди. Гап шундаки, шартнома мажбуриятига кўра пудратчи хўжалик томонидан 28 минг 107 сўмлик техник хизмат кўрсатиш мажбурияти бажарилмасдан қолган. Бунинг устига пудратчи шартномага кўра келишилган маҳсулот қийматининг 70 фоизини, тўғрироғи 363,829 сўм аванс пулини ҳам ололмаган. Оилавий пудратчи Т.Юсупов ширкат хўжалигига 18,4 тонна узум маҳсулоти етиштириб берган. Режадан ташқари 4,98 тонна ортиқча узум ҳам топширган.

Адлия бошқармаси томонидан ўтказилган текширувда ширкат хўжалиги маҳсулот олиш учун олдиндан тўлаши шарт бўлган 363.829 сўм авансни ўз вақтида тўлаб боришдан бош тортгани туфайли маблағнинг 15 фоизи, яъни 54.574 сўм жарима пули пудратчи Т.Юсупов фойдасига ундирилди. Бундан ташқари, хўжалик бошқарувининг 6-сонли қарорига мувофиқ, етказиб берилган маҳсулот ҳақининг 519.757 сўми тузилган шартномага кўра ўн кун ичида тўланмагани сабабли пудратчи Т.Юсуповга маҳсулот ҳақининг кечиккан ҳар бир кун эвазига тўлов маблағининг 0,4 фоиз миқдорида жарима тўлашга мажбур бўлди. Шунга кўра, ширкат хўжалиги жами 90 кун мобайнида 187.200 с ўм миқдорида жарима тўлайдиган бўлди.

Хуллас, жами оилавий пудратчи Т.Юсупов фойдасига 1 миллион 433 минг 210 сўм ундириб берилди.

Ширкат хўжалиги амалдорлари била туриб тўлов қонунларини бузганликлари улар учун анчагина қимматга тушди, десак муболаға бўлмас. Ана шундай. Ҳозир илгаригидек индамай кўниб кетаверадиган анқовлар йўқ. Буни ширкат хўжалиги раҳбарияти тушуниб етди. Бошқа ширкат хўжалик раҳбарлари ҳам олдиндан тушуниб етсалар яхши бўларди, деб ўйлаймиз.

Фахриддин ҚЎЛДОШЕВ

ҚОНУН ТАДБИРКОРНИ, ТАДБИРКОР ЗАМОННИ ҚЎЛЛАСИН

Фаолият

Бугунги кунда Хоразм вилоятида жами 11 минг 700 дан кўп ўрта ва кичик тадбиркорлик соҳиблари, 14 мингдан зиёд якка тадбиркорлар фаолият кўрсатишаяпти. Биргина фермерлик ҳаракати қатнашчилари сони кейинги уч йилда 3,5 баробарга ортди. 2002 йилнинг биринчи чораги охирига келиб, вилоятда ишлаб чиқарилаётган ялпи ички маҳсулотда ўрта ва кичик бизнес субъектларининг улуши 40 фоизга етди. Энг муҳими, ер-мулки етарли, имкони кенг бўлган анча йирик тадбиркорлик субъектларини вужудга келтириш масаласи масъул идора ва ташкилотларнинг диққат марказида турибди.

Албатта, омилкор инсонларга ишонган ҳеч маҳал унинг фаолиятига тўғаноқ бўлмайди. Ўзаро ишонч ва ҳурмат туйғуларининг дарз кетиши, ер-мулк захираларимизни муносиб кишилар ихтиёрига топширишдан бўйин товлашга қаратилган хатти-ҳаракатлар пировардида тараққиёт йўлидаги катта тўсиққа айланиши сир эмас. Тадбиркорликка оид қонун ҳужжатлари ижро ҳамда жисмоний ва юридик шахсларнинг ариза-шикоятларини ўрганиш чоғида бу мантиқий ҳақиқат билан яна бир бора рўпара келдик. Қишлоқ хўжалигида ижара ва пудратга доир қонун меъёрлари бузилиш ҳоллари ўтган йилнинг ўзида 413 марта қайд қилинди ва оддий деҳқон-чорвадорларга ойлар мобайнида тўланмай келинган 23 миллион 610 минг сўмлик иш ҳақини ундириш юзасидан судларга даъво аризалари йўлланди. Судлар ижарачи ва пудратчиларнинг шикоятига таяниб, адлия бошқармамиз томонидан йўлланган барча даъво аризаларини қаноатлантиришни лозим, деб топди. Айбдорлар деҳқон хўжаликларига етказилган иқтисодий зарарнинг қийматидан ташқари улар кўрган 875 минг сўмлик маънавий зиённи ҳам қоплашди.

Юридик мақомдаги деҳқон ва фермерларнинг талабларига биноан ўтказилган текширишлар асосида "Хоразмдонмаҳсулотлари" ҳиссадорлик жамияти корхоналаридан қишлоқ тадбиркорлари фойдасига 3 миллион сўмликдан кўп маблағ ундириб берилди. Бошқача айтганда, судларда кўрилган 12 та даъво аризасининг бари адлия бошқармамиз ва деҳқон-фермерлар фойдасига ҳал бўлди. Гурлан пахта тозалаш ҳиссадорлик жамияти мутасаддиларининг номақбул хатти-ҳаракатлари юзасидан эса судларга 5 та даъво аризалари юборилди. Унинг якунида жами 2 миллион 246 минг сўмлик иқтисодий ҳамда моддий зиён ундириб олинди. Энг ажабланарлиси, оддий қишлоқ меҳнаткашларининг қонуний иш ҳақини тўлашга қаратилган илтимос-илтижолари ойлар мобайнида беиз қолиб кетган ва бу масала адлия бошқармасининг аралашуви билангина ечим топди. Айбдорлар — хўжалик мутасаддилари ўз зиммаларидаги қарзини иш адлия бошқармаси ва судга етмаёқ узаверишлари мумкин эдику?

Шу юзасидан амалга оширилган назорат тадбирлари жараёнида "Ўзмевасабзавотузумсаноатхолдинг" уюшмаси тизимидаги "Урганч-шароб" акциядорлик жамияти ва "Хоразм-шаробсавдо" улгуржи савдо корхонасида расмийлаштирилган қатор шартнома ҳужжатларида хато ва камчиликлар мавжуд экани, хусусан, айрим ҳуқуқий ҳужжатларда томонларнинг манзиллари аниқ кўрсатилмагани ва ҳуқуқшуноснинг хулосаларига асосланилмагани маълум бўлди. Умуман, шартномавийликка дахлдор меъёрларнинг бузилиш ҳоллари юзасидан мутасадди идораларга йил мобайнида 11 та тақдимнома жўнатилди, яна шунча масъул мансабдор шахс расман огоҳлантирилди.

Ўрта ва кичик бизнес субъектларини турли қонунсизликлардан муҳофаза этиш ва қўллаб-қувватлашга доир тадбирлар олинаётган ариза ва шикоятлар ҳамда режали назорат чоралари асосида амалга оширилаяпти. Ана шу тадбирлар натижасида ўтган йили хўжалик судларига даъво қиймати 5,6 миллион сўмликдан иборат 4 та, фуқаролик ишлари судларга эса 28,4 миллион сўмлик 38 та даъво аризалари киритилди. Судларда кўрилган барча ишлар тадбиркорлик субъектлари ҳақ-ҳуқуқларин ҳимоя қилган адлия бошқармамиз фойдасига ҳал бўлди. Бошқача айтганда, ишбилармонлар аҳлига турли йўллар билан панд бериб келган айбдор маҳкамалар ва уларнинг "ёшулли"ларидан етказилган моддий ва маънавий зиён қиймати тўла ундирилди. Бундан ташқари, масъул ва раҳбарлик лавозимларини эгаллаган 5 киши моддий, 11 киши маънавий жавобгарликка тортилди. Булардан келиб чиқадиган хулоса битта: тадбиркорликка кенг йўл очиш барча мутасаддиларнинг масъулиятли ишига айланган. Шу боис амалдаги ҳуқуқий ва меъёрий ҳужжатлар талабларининг бузилиши ҳоллари анчагина. Урганч шаҳри, Янгиариқ ва Шовот туманларида ўтказилган режали назорат тадбирлари чоғида бу ҳолат яна бир бор намоён бўлди ва оқибатда ана шу ҳудудларнинг ҳокимлари номига тақдимномалар расмийлаштирилиб, тадбиркорлар фаолиятига турли йўсинда тўсқинлик қилиш ҳолларини бартараф этиш, тегишли айбдор ходимларни жазога тортиш масаласи кун тартибига қўйилди. Аксарият камчилик ва нуқсонларни эса тадбиркорларнинг ўзлари фош этишди, десам тўғри бўлади. Негаки, салбий ҳолатларни бартараф этишга айнан улар йўллаган ариза ва шикоятлар сабаб бўлди. Ўтган йили юридик мақомдаги тадбиркорлик субъектларидан жами 120 та шикоят аризаларини олдик. Ҳуқуқий жиҳатдан тушунтириб берилган, чора кўрилишини сўраб бошқа маҳкамаларга жўнатилган ва текширишлар якунига етмагани сабаб ушбу йилга қолдирилган жами 63 та шикоятни инобатга олмаганда, қолган 57 аризада ўртага ташланган талабларнинг барчаси қаноатлантирилгани ва атиги 1 та ариза рад этилгани тадбиркорлар ҳақ-ҳуқуқлари ишончли тарзда муҳофаза этилаётгани нишонасидир.

Жамият тараққиётининг ҳозирги босқичида банклар тадбиркорнинг энг яхши ҳомийси ва ишончли мададкорига айланмоғи даркор. Аммо "Тадбиркорбанк"нинг вилоят бўлими собиқ раҳбарлари ўзларининг бу борадаги бурчи ва банк муассасасининг масъулиятини унутишди. Оқибатда ушбу банкнинг биргина Гурлан туман бўлими йилнинг бир чораги мобайнида борйўғи битта тадбиркорлик субъекти — "Тўмарис К" хусусий фирмасига 3 миллион сўмлик кредит беролди, холос. Ваҳоланки, банк турли манбалар ҳисобидан йил мобайнида жами 61 миллион сўмликдан кўпроқ кредит пуллари билан таъминланган эди.

"Ўзсаноатқурилишбанк"нинг Хива бўлимида ҳукм сурган сансоларлик оқибатида эса фермер Б.Мадраҳимов ўзига тегишли 5 миллион сўм ҳажмидаги кредит маблағини ойлар мобайнида ололмади. Тадбиркорларнинг айрим ҳақ-ҳуқуқлари камситилишида Урганч шаҳар ҳокимлигининг ҳам муносиб "улуши" бор. Бу ерда якка тадбиркорликка бел боғлаган 16 кишининг аризаси рўйхатга олинмаса-да, фаолият кўрсатиш юзасидан ҳоким қарори қабул қилинган. Фуқаро К.Зарипованинг аризаси эса ҳокимнинг унга тадбиркорлик билан шуғулланишига рухсат берувчи қарори чиқарилганидан сўнг рўйхатга олинган.

Янгибозор туманидаги "Ўзбекистон" ширкат хўжалиги раҳбарларининг айби билан "Жуманбобо" фермер хўжалиги томонидан етказиб берилган пахта ҳосили ҳақи орадан бир неча йил ўтса-да, тўланмаган. Фермер Карим Жумановнинг талаби судда қаноатлантирилди. Хива туманидаги "Хива" ширкат хўжалиги раҳбарлари эса "Раҳим-Нурмат" фермер хўжалигининг аллақачон майсага айланган майдонларини бузиш ва ўрнига бошқа экин уруғини экиш юзасидан кўрсатма беришган.

Зуғум ва сансоларликнинг бошқача кўриниши Шовот туманидаги К.Отаниёзов номидаги ширкат хўжалигида ҳам намоён бўлди. Ширкатнинг собиқ раҳбари Я.Ҳакимов фуқаро Жуманазар Аҳмедовнинг фермерликка бўлган ихлосини сўндириш учун ҳарчанд уринса-да, адолат барибир тантана қилди. Тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ва ҳимоя қилиш бўлимимизнинг ташкилотчилиги туфайли Аҳмедовнинг ҳақли талаби тўла қаноатлантирилди. Урганчлик тадбиркор Бахтиёр Исмоилов эса ўзининг марказий деҳқон бозори ҳудудидаги дўкони ноқонуний равишда буздириб ташлангани, лекин мутасаддилар бу билан боғлиқ харажатларни қоплашга келганда қўл силтаб кетишганидан шикоят қилди. Аризани ўрганиш жараёнида шикоят ўринли бўлиб чиқди ва ҳақли талаб қондирилди. Хонқа туманидаги "Янги ҳаёт" ширкат хўжалигига қарашли бўлган омборхона хўжликнинг собиқ раҳбари томонидан шу ерлик тадбиркор Оқила Искандаровага берилган эди. Бироқ хўжаликнинг янги раиси бинони қайтариб олиш тараддудига тушади. Бундай адолатсизлик тадбиркорни шикоятбозликка етаклайди ва ҳақиқат суддагина тантана қилади.

Шунингдек, дебиторлик қарзини ойлар мобайнида ундиролмай келган Боғот туманидаги "Шаҳодат" хусусий корхонаси раҳбари Саъдулла Хусаиновнинг талаби ҳам судда қонуний якун топди.

О.КАРИМОВ,
Хоразм вилоят адлия бошқармаси бошлиғи

Бугуннинг саволи

ШАРТНОМА НЕГА ТУЗИЛАДИ?

Наманганлик Исоқжон Тожибоев тадбиркорлик билан ҳалол меҳнат қилиш учун бел боғлади. У давлат томонидан яратилган барча қулай имкониятлардан фойдаланиб иш юрита бошлади. Бироқ кутилмаганда "Наманганагромаш" ҳиссадорлик жамияти билан тузилган шартномаларнинг ўз вақтида бажарилмаганлиги хусусий тадбиркоринг ишига тўғаноқ бўлди.

Шундан сўнг Исоқжон Тожибоев "Наманганагромаш" ҳиссадорлик жамиятини судга берди. Тадбиркорнинг даъво аризаси Наманган туманлараро фуқаролик ишлари бўйича судининг очиқ суд мажлисида атрофлича ўрганиб чиқилди.

Хусусий тадбиркор Исоқжон Тожибоев "Наманганагромаш" ҳиссадорлик жамияти билан 2001 йилнинг 6 февралида келишувга мувофиқ тузилган 3-сонли шартномага имзо чеккан. Шартномага кўра хусусий тадбиркор 2001 йилнинг 8 феврал куни 13-сонли ҳисоб рақами билан "Наманганагромаш" жамиятига 2.407.500 сўмлик металл буюмлар топширади. Бундан ташқари, хусусий тадбиркор 2001 йилнинг 25 май кунидаги 19-сонли шартномага асосан 9-сонли ҳисоб рақами билан 2.040.980 сўмлик юпқа металлни ҳам етказиб беради.

"Намаганагромаш" акционерлик жамияти 2001 йил 6 феврал кунидаги 3-сонли шартномага кўра хусусий тадбиркор И.Тожибоевдан олган маҳсулотлар ҳақини 30 кун ичида тўлаши шарт бўлган. Агарда шартнома шартлари бузилган тақдирда 0,1 фоиз сўм жарима ва ҳар бир кечиктирилган кун учун эса 0,1 фоиз устама тўлаши белгиланган.

Шундай қилиб, "Наманганагромаш" ҳиссадорлик жамияти ундан жами 4.970.792 сўм қарзни тўлашдан ташқари бу тадбиркорга маънавий зарар ҳам етказилганлиги аниқланди.

— Металл буюмларни ўз хоҳишингиз билан бизга сотдингиз, — дейди суд мажлисида ҳиссадорлик жамиятининг бош директори М.Адашев, — молиявий аҳволимизни тушунтирганмиз, бироқ металл буюмлар ўша пайтда бизга жуда зарур бўлгани учун олдик. Ҳозиргача 1 миллион 500 сўмни ҳал қилдик. Қолган қисмини ҳам тез кунларда ҳал қилиб берамиз...

Суд тадбиркор И.Тожибоевнинг даъво аризаси атрофлича ўрганиб, унинг фойдасига 4.448.480 сўм асосий қарз, 517.885 сўм устама тўлов ва 4447 сўм жарима — жами бўлиб 4.970.812 сўм ундиришни лозим топди. Шунингдек, "Наманганагромаш" ҳиссадорлик жамияти 994162 сўм давлат божини ҳам тўлайдиган бўлди.

Маъмур МУСУРМОН
«Инсон ва қонун» мухбири

ЖАЗО ЧОРАСИ: ТАКЛИФ ВА МУЛОҲАЗА

Суд амалиётида жиноят содир этган шахсларга нисбатан адолатли жазо тайинлаш ўзига хос муҳим вазифалардан бири ҳисобланади. Чунки жазо тайинлаш жараёнида қонуннинг адолатлилик тамойили амалда ўз ижросини топади. Жиноят Кодексининг 54-моддасида жазо тайинлашнинг умумий асослари ҳақида сўз юритилган бўлиб, суд жазо тайинлашда содир этилган жиноятнинг хусусияти ва ижтимоий хавфлилик даражасини, қилмишнинг сабабини, етказилган зарарнинг хусусияти ва миқдорини, айбдорнинг шахсини ҳамда жазони енгиллаштирувчи ва оғирлаштирувчи ҳолатларини ҳисобга олиши кўрсатиб ўтилган.

Жазо тайинлаш шундай мураккаб жараёнки, оғирроқ жазо турининг қўлланилиши инсонга салбий таъсири ўтказади, унинг қалбида ҳаётга нисбатан норозилик туйғусини уйғотади. Ҳуқуқшунос И.Карпец таъкидлаганидек, оғир жазо чораси фақат жазоловчиларнигина эмас, балки жабрланувчиларнинг ахлоқи ва ҳаёт тарзини ҳам қўполлаштириб юборади. Шу боис қаттиқ жазо чоралари орқали жиноятчиликка қарши кураш фойдасиздир.

Суд жазо тайинлашда асосий ва қўшимча жазолар билан биргаликда альтернатив жазони ҳам қўллайди. Масалан, муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш (ЖКнинг 45-моддаси) ҳам асосий жазо тариқасида, ҳам қўшимча жазо сифатида тайинланиши мумкин. Агар муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш альтернатив санкция тариқасида асосий жазо сифатида белгиланган бўлса, суд уни асосий жазо сифатида қўллайди.

Бундан ташқари, муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш қўшимча тариқасида назарда тутилмаган бўлса ҳам, содир этилган жиноятнинг хусусиятига қараб санкцияда назарда тутилган бошқа турдаги асосий жазога қўшимча жазо сифатида тайинланиши мумкин.

Жиноят Кодекси махсус қисмининг моддаларидаги санкциялар альтернатив санкция тариқасида берилган бўлиб, суд жазо тайинлашда фақат ана шу санкцияда кўрсатилган жазолардан бирини асосий жазо сифатида тайинлайди. Бунда суд жазо тайинлаш учун тайинланган жазо турининг миқдори ва муддати шу санкцияда кўрсатилган доирадан ташқарига чиқмаган бўлиши керак. Масалан, ЖК 169-моддасининг 2 қисмида ўғирлик жиноятининг оғирлаштирувчи ҳолатлари назарда тутилган бўлиб, бунинг учун энг кам ойлик иш ҳақининг уч юз бараваригача миқдорида жарима ёки икки йилдан уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёхуд уч йилдан беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоси белгиланган. Демак, бу санкцияда учта асосий жазо кўрсатилган, яъни жарима, ахлоқ тузатиш ишлари, озодликдан маҳрум қилиш. Суд жазо тайинлашда эса ишдаги ҳолатлар ва 54 моддадаги умумий асосларга таяниб, шу жазолардан бирини тайинлайди.

Бу ўринда суд жазо тайинлашда содир этилган жиноятнинг хусусияти ва ижтимоий хавфлилик даражасини, қилмишнинг сабабини, етказилган зарарнинг хусусияти ва миқдорини, айбдорнинг шахсини ҳамда жазонинг енгиллаштирувчи ва оғирлаштирувчи ҳолатларини ҳисобга олиб, санкциядаги жазолардан бирини асосий жазо сифатида тайинлаши мумкин.

> ***Ахлоқ тузатиш ишлари шахс иш ҳақининг ўн фоизидан ўттиз фоизигача миқдорини давлат даромади ҳисобига ушлаб қолган ҳолда уни меҳнатга мажбуран жалб қилишдан иборат бўлиб, жазо суднинг ҳукмига мувофиқ маҳкумнинг ўз иш жойи ёки мазкур жазо ижросини назорат қилувчи органлар белгилаб берадиган бошқа жойларда ўталади.***
>
> ***Ахлоқ тузатиш ишлари 6 ойдан 3 йилгача муддатга тайинланади.***
>
> **ЖКнинг 46-моддаси**

Бундан ташқари, жазонинг енгиллаштирувчи ҳолатлари альтернатив жазо тайинлашда ўзига хос асос ҳисобланади. Мисол учун айтсак, суд альтернатив санкцияда белгиланган жазо турларидан енгилроғини тайинлаши, санкцияда кўрсатилган энг оз қисмига яқинроқ муддатини ёки қисмини тайинлаши мумкин. Шу билан бирга суд жараёнида альтернатив белгиланган қўшимча жазони қўлламаслиги; шартли ҳукм қўллаш ҳолатлари ҳам учрайди.

Бундай олиб қараганда, жазо тайинлашда енгиллаштирувчи ҳолатларнинг мавжудлиги қонунчилигимизда кўрсатилган жазодан ҳам енгилроғини тайинлашга, яъни айбдор ўз қилмишига чин кўнгилдан пушаймон бўлганлиги муносабати билан жавобгарликдан озод қилиш; ярашилганлиги муносабати билан жиноий жавобгарликдан озод қилиш ҳолатларини қўллашга асос бўлади.

Суд амалиёти шуни кўрсатадики, айрим судлар жазо тайинлашда жазо тайинлашнинг умумий асосларига эътибор бермаяпти. Бу ҳақида Олий Суд Пленумининг 2000 йил 22 декабрдаги "Жиноят учун жазо чорасини тайинлаш борасида суд амалиётида вужудга келган айрим масалалар тўғрисида"ги қарорининг 9-бандида шундай дейилган: "Суд, жазони енгиллаштирувчи ҳолатларини инобатга олмай туриб, фақат жазони оғирлаштирувчи ҳолатларини қайд қилишга ҳақли эмас".

Дарҳақиқат, судлар жазо тайинлашда ҳам, альтернатив жазони тайинлашда ҳам жазонинг енгиллаштирувчи ва оғирлаштирувчи ҳолатларига эътибор бериши лозим. Бундан ташқари, бизнингча жазо тайинлашда халқимизнинг урф-одатлари ва анъаналаридан келиб чиқиб жазо тизимида яна бир жазо турини киритиш зарур. Яъни, Жиноят Кодекси 43-моддасининг биринчи қисмига "жамоат иззаси"деган жазо киритилса, мақсадга мувофиқ бўларди.

Хулоса сифатида айтадиган бўлсак, жиноят қонунчилигида ҳам, суд амалиётида ҳам жазо тайинлаш борасидаги масалаларни ҳал қилишда инсонпарварлик ва одиллик тамойилларига таяниб иш кўрмоқ лозим. Зеро, бугунги кунда жиноятчиларни ижтимоий ҳаётдан тамомила маҳрум қилиш эмас, балки уларга тарбиявий таъсир чораларини ўтказиш орқали тарбиялаш зарур.

Фарҳод ТОҲИРОВ,
доцент,
Саломат НИЁЗОВА,
тадқиқотчи

Ҳуқуқий маърифат

ЭР-ХОТИННИНГ РОЗИЛИГИ

КЎЧМАС МУЛКНИ БИРОВНИНГ НОМИГА ЎТКАЗИШДА СЎРАЛАДИМИ?

Қонун бўйича кўчмас мулкларни бошқа шахс номига ўтказиш тўғрисидаги битимлар мулк жойлашган ҳудуддаги нотариал идорада тасдиқланади. Мисол учун айтадиган бўлсак, квартира, ҳовли-жойларни олди-сотди, айрибошлаш, сотувчини умрбод таъминлаш шарти билан ҳадя тўғрисидаги битимларни гувоҳлантириш учун қуйидаги ҳужжатлар талаб этилади:

— ваколатли ҳокимиятнинг уй-жойга (кўчмас мулкка) бўлган шахсий мулк ҳуқуқи тан олинганлиги тўғрисидаги қарори;

— эр-хотиннинг умумий молмулкдаги улушга мулк ҳуқуқи тўғрисидаги берилган гувоҳномаси;

— уйнинг бўлинганлиги тўғрисидаги битим;

— давлат далолатномаси, давлат ҳокимияти ваколатли органларининг қарори, корхона ва ташкилотлар маъмурияти, касаба уюшма қўмиталарининг биргаликдаги қарори.

Бундан ташқари, ушбу ҳужжатлар техник инвентаризация бюросида қайд этилганлиги тўғрисидаги ёзув ҳам бўлиши шарт. Бундан ташқари, техник инвентаризация бюросининг маълумотномаси ҳам талаб қилинади.

Яна шуни қайд этиш жоизки, эр-хотин ўртасидаги уй-жой (кўчмас мулк) турмуш давомида тўпланган умумий мулк саналади. Шунинг учун бу мулкни эр ёки хотиннинг сотишга розилиги бўлмаса, банк муассасалари, хўжалик ҳисобидаги корхоналар ва ташкилотларнинг жисмоний ва юридик шахсларга уй-жойни; квартирани (уй-жой, квартиранинг бир қисмини) ва бошқа кўчмас мулк сотиб олиш ёки тубдан таъмирлаш учун. қарзлар берилганлиги тўғрисдаги хабарномалари бўйича уй-жой (уй-жойнинг бир қисми)ни гаровга қўйиш тўғрисидаги шартномаларни гувоҳлантириш чоғида, шунингдек, қонун билан кўрсатилган бошқа ҳолларда уй-жой жойлашган ердаги давлат нотариуслари шундай уй-жойни (уй-жойнинг бир қисмини) ёки якка тартибда иморат қурувчилар уй-жой қурилиши жамоаси уйидаги квартирани ўзга шахсга ўтказишни таъқиқлаб қўяди.

Таъқиқлаб қўйиш банк муассасаси ва хўжалик ҳисобидаги корхоналарнинг хабарномаларига шу фармон бўйича ёзиб қўйиш йўли билан амалга оширилади.

Давлат нотариуслари суд, тергов органлари, банк, хўжалик ҳисобидаги корхона ёки ташкилотнинг қарз тўлаганлиги ҳақидаги ёхуд гаров тўғрисидаги шартноманинг бекор қилинганлиги ҳақидаги хабарни олганларидан сўнг кўчмас мулкни ўзга шахсга ўтказилишига қўйилган таъқиқни олиб ташлайдилар.

Уйни (унинг бир қисмини) бошқа шахсга ўтказиш тўғрисидаги шартномани бекор қилиш ҳақидаги келишувни тасдиқлаш чоғида бу шартнома техник инвентаризация бюросида рўйхатга олинганидан кейин унинг маълумотномаси талаб қилинади. Айни вақтда давлат нотариал идораси ҳужжатлари бўйича бошқа шахсга ўтказишига таъқиқ ёки арест қўйилган-қўйилмаганлиги текширилади.

Агар уй-жой эр-хотиннинг биргаликдаги мулки бўлса, нотариус уларнинг иккинчисининг шартномани бекор қилишга рози эканлиги тўғрисидаги аризасини талаб қилади.

Дилрабо ЭЛМУРОДОВА,
ҳуқуқшунос

Митти маслаҳат

НИКОҲ ҚАЧОН ТУЗИЛАДИ?

Рукн учун масъул: ҳуқуқшунос Т. ҚОРЁҒДИЕВ

Қонунчилигимиздаги Оила Кодексини қабул қилишда мамлакатимиз аҳлининг ўзига хос жиҳатлари, урф-одатлари, шунингдек, жаҳон қонунчилигининг айрим ибратли томонлари ҳисобга олинган. Ушбу Кодексда никоҳ тузишнинг тартибу шартлари ҳам аниқ ва тушунарли қилиб белгилаб берилган.

Лекин агар эътибор берадиган бўлсак, аксарият ҳолларда бўлажак келин-куёвлар никоҳдан ўтиш ҳақида ариза берган вақт, яъни ўша тўй кунидаёқ қайд қилинишига кўпроқ уринишмоқда. Бу эса уларнинг қонунчиликда бунинг айрим қонуний тўсиқлари мавжудлигини билмасликларидан келиб чиқаётир. Хўш, булар қандай тўсиқлар?

Оила Кодексининг 13-моддасига эътибор берадиган бўлсак, ушбу модданинг 3-хатбошисида никоҳ тузиш никоҳланувчиларнинг тегишли ФҲДЁ идорасига ариза берганларидан кейин бир ой муддат ўтгач, амалга оширилиши белгиланганлигини кўрамиз. Фақат узрли сабаблар бўлгандагина ФҲДЁ идораси бир ой ўтгунга қадар ҳам никоҳ тузишга рухсат бериши мумкин.

Юқоридаги бир ойлик муддатнинг қонун йўли билан белгиланиши бежиз эмас, албатта. Амалиётдан маълум бўлмоқдаки, айрим бўлажак келин-куёвлар шу муддат ичида бир-бирларига мос эмасликлари ёки баъзи ички касалликлар, характернинг тўлиқ намоён бўлиши-ю, бу ҳолатнинг томонлардан бири ёки ҳар иккаласига ёқмаслиги ва бошқа кўплаб сабаблар туфайли ўз фикрларидан қайтишиб, никоҳ тузиш учун беришган аризаларини қайтариб олмоқдалар. Яъни уни ижро қилмаслик ҳақида мурожаат этишмоқда.

Афсуски, бундай нохуш ҳолатлар кейинги пайтларда тез-тез учраб турибди. Шу сабабли қонунчилигимиз томонидан никоҳланувчиларга бир ойлик синов муддатининг берилиши асослидир. Аммо алоҳида — (Оила Кодексининг 13-моддаси 5-хатбошисига кўра) оила тузилган бўлиб, ҳомиладорлик, бола туғилиши каби асосли ва узрли ҳолларда никоҳ тузишга ариза берилган куннинг ўзида ҳам рухсат қилинади. Бунда албатта аризага ҳомиладорлик ҳолатини тасдиқловчи ёки фарзанд туғилганлиги ҳақидаги тиббиёт маълумотномалари ва бошқа зарурий далиллар илова қилиниши шарт.

Фуқаролар никоҳ тузишни сўраб ариза билан мурожаат қилган бўлса-да, уларнинг аризаларини қабул қилмаслик ёки аризани белгиланган муддатда асоссиз ижро қилмаганлик учун ФҲДЁ идоралари устидан шикоят билан бевосита суд ёки бўйсунишига кўра юқори турувчи ташкилотга шикоят қилишга ҳақлидирлар. (Оила Кодекси 13-модда, 7-хатбоши).

Таҳрирсиз мактуб

"БОҒ ЭМАС, ДОН КЕРАК!"

Тахиатош ГРЭСнинг Туркманистон Республикаси билан чегараси ҳудудида "Қушчилик" ҳиссадорлик жамияти (собиқ паррандачилик фабрикаси) бор. Йигирма беш йил оиламиз билан шу фабрикада ишлаганмиз. Мазкур ҳиссадорлик жамиятининг 120 гектарга яқин ери бўлиб, 40 гектари Нукус туманида жойлашган. 30 гектарига кўп йиллардан буён Хўжайли туманининг Ҳамза номидаги жамоа хўжалиги пахта экиб келмоқда. 40 гектар ер эса чегаранинг Ипак йўли ёқасида жойлашган. Мен 1989-90 йилларда шу Ипак йўли ёқасидаги ернинг бир чеккасидаги шўр тупроқни олдириб, ўз кучим билан боғ қилиш мақсадида ер очган эдим. Орадан беш-олти йил ўтгач, 1994 йил 8 февралда Вазирлар Маҳкамасининг "Саноат теракчилигини ривожлантириш ва бошқа тез ўсувчи ёғочбоп дарахтларни барпо этишга доир чора-тадбирлар тўғрисида"ги қарори қабул қилинди. Унга асосан Қорақалпоғистон Республикасида ҳам 9 минг гектар ерга терак ва бошқа ёғочбоп дарахтлар ниҳоллари экиш белгиланди. Мазкур қарордан руҳланиб, янада шижоат билан меҳнат қилаётган эдик. Аммо ўз кучим билан шўрини ювиб очган еримни жамият раҳбарлари турли сабаблар билан олиб қўйишди (умуман олганда, кейинги йилларда жамият раҳбарлари тез-тез алмашиб турибди). Бу ерни хусусийлаштириб олишимга ҳам рухсат бермадилар. 1999 йил январ ойида бу ҳақда Тахиатош шаҳар ҳокимиятига мурожаат қилдим. Шаҳар ҳокими М.Жумабоев жамият раҳбари К.Преновни чақириб, икки гектар ерни боғ яратиш учун бериши лозимлигини айтди. Ўша йилнинг май ойида К.Пренов турмуш ўртоғим Х.Холиқова номига 1,9 гектар ерни хусусийлаштириб эмас, меҳнат шартномаси билан беш йил муддатга берди. Бу ерга 2000 йил эрта баҳорда 200 туп ўрик ва шафтоли кўчати экдик. Сув келадиган ариқ ёқаларига терак, тол ва жийда ниҳолларини ҳам ўтқаздик. 1999 йилда корхонага минг боғ маккажўхори пояси, 2000 йилда 1,8 тонна қовун топширган эдик. Лекин "Қушчилик" ҲЖдан бизга ҳеч қандай ёрдам берилмади. Иш ҳақимизни ҳам ўзлари хоҳлаган вақтда берадилар.

2001 йилда раҳбар яна ўзгарди. Янги раҳбар Н.Полицинага ерни хусусийлаштириб беришини сўраб ариза ёздим. У эса "сен эллик фоиз маҳсулот топширмадинг", деб сентябр ойида ерни олиб қўйди. У яна "ерга қадамингни босма, менга боғ эмас, товуққа дон керак", деб боғни сурдириб юбормоқчи бўлди. Биз эса унга "ерни олсанг, ол, лекин кўкартириб қўйилган боғимизга тегма", дея октябр ойида шаҳар ҳокимияти, прокуратураси, Қорақалпоғистон Республикаси прокуратурасига ариза бердик. Аризага асосан 28 ноябр куни "Ҳаёт — ипак йўли" номли деҳқон хўжалиги сифатида тадбиркорлар рўйхатидан ўтдик. Шаҳар ҳокимияти жамият раҳбари Н.Полицинага икки марта мактуб юборди. Ўзимиз ҳам 4-5 марта ариза бердик. Аммо шу кунгача деҳқон хўжалигимизга ер ажратиб берилгани йўқ. Бизнинг сўраётган еримиз ўз кучимиз билан очилган. Қолаверса, "Қушчилик" ҳиссадорлик жамиятининг 40 гектар экиш учун мўлжалланган еридан ортиқ бўлган ерни сўрамоқдамиз. Жамиятнинг яна 40 гектар ери эса 3 йилдан бери ҳеч нарса экилмай шўрлаб ётибди. Корхона раҳбари Н.Полицина бир неча киши билан менинг кузги буғдой экиш учун тайёрлаб қўйган еримни яширинча кечаси шудгор қилдириб, буғдой экди.

Ҳурматли таҳририят! Ўзим ўн йилдан бери нафақадаман. Оиламиз билан тадбиркорлик қилишимизга эса тўсиқлар халақит қилмоқда. Қўлимиз меҳнатдан совугани билан кўнглимиз совугани йўқ. "Ҳаёт — ипак йўли" деҳқон хўжалигига ёрдамингизни аямассиз, деган умиддамиз.

Раҳим ҚОДИРОВ,
Тахиатош шаҳри

ТАҲРИРИЯТДАН: Тадбиркорларни қўллаб-қувватлаш замонавий раҳбарнинг асосий эътиборида бўлиши лозимлиги кўп бор таъкидланмоқда. Ушбу мактубда ҳам тадбиркорга ғов бўлаётган тўсиқлар баён этилган. Бироқ мактуб бир томоннинг мулоҳазасини ифода этгани боис, иккинчи томоннинг ҳам фикрини билишни истадик. Ўйлаймизки, мутасаддилар бу мактубни эътиборсиз қолдирмайди.

Баҳор оғушидаги кенгликлар

Ҳурматли таҳририят!

Мен ўзимни қизиқтирган қуйидаги савол билан мурожаат қилмоқчиман.

Мен қўшни Туркманистон Республикасида судланиб, оқланганман. Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг 89-моддасидаги "ўзга республикада судланганлар судланмаган ҳисобланади", деган реформа ўзгардими? Яъни мен судланмаган ҳисобланаманми-йўқми?

Қурбоной ИМОМҚУЛОВА,
Термиз шаҳри

Мазкур саволга ҳуқуқшунос М.УСМОНАЛИЕВ шундай жавоб беради:

Судланган киши оқланган бўлса, қайси давлатда яшашидан қатъий назар, у судланган ҳисобланмайди. Демак, сиз ҳам судланган ҳисобланмайсиз. Аммо жиноий жазога ҳукм қилиниб, жазонинг ҳеч бўлмаганда бир қисмини ўтаган ва ҳуқуқий меъёрлар асосида жазодан озод қилинган бўлса, шахс судланган ҳисобланади.

Судланганлик муддатлари Жиноят Кодексининг 78-моддасида қамоқ жазосини ўтаб чиққан кундан бошлаб 2 йилгача, деб кўрсатилган. Муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш, ахлоқ тузатиш; жазоси ўталгандан кейин бир йил ўтгач, озодликдан маҳрум қилиш эса бу жазонинг ҳақиқий ўталган қисми ҳисобланиб, судланганлик муддати белгиланади ва озодликдан маҳрум қилиш жазосини ўтаб чиққан кундан бошлаб ҳисобланади.

Савол беринг!
Уни хат ҳамда 133-70-65, 132-14-18 рақамли телефонлар орқали кутамиз.

Оталар дейдики:

Яхшилар билан ҳамсуҳбат бўлиш бахту давлат келтиради. Ёмонлар билан бирга бўлиш афсус ва надоматга йўлиқтиради.

* * *

Меҳрибон ва раҳмдил бўлмоқ умрнинг ва ризқнинг баракали бўлишига сабабдир.

* * *

Ҳасад балоси улкан фасодлар пайдо қилур. Чунки у жирканч хислатдир.

Қинғирлик

ЎЗГАНИНГ ҲАҚҚИ ҲАЗМ БЎЛМАС

Қинғирлик бировга ҳеч қачон фойда келтирмаган. Унга қўл урган пайтда фойда кўраётганга ўхшайверади-ю, лекин унинг қийиғи чиққач, бошни тошга урганда фойда йўқ. Эркин Хурсандов 1999-2001 йилларда Бойсун туман ижтимоий таъминот бўлимининг пенсия тайинлаш секторида назоратчи вазифасида ишлаган. Энди иш бошлаган пайтларда яхши эди-ю, қинғир йўл билан пул топишни одат қилгач, ўзини тутолмай қолди. Очиқроқ айтадиган бўлсак, туман ижтимоий таъминот бўлими билан "Сурхондарё почтаси"нинг тумандаги почта бўлимлари ўртасида "пултопар кўприк"ка асос солди. Бунинг учун у дастлаб Хўжабулғон почта алоқа бўлими бошлиғи Тўрақул Турапов билан тил бириктирди. У "белоғримас" фойда илинжида «Қани Эркинжон, шаҳдам қадам ташланг. Қўрқманг, мен борман. Бу ёғидан асло ташвиш чекманг», деган Эркин Хурсандов 2000 йил ноябр ойида Бойсун туман давлат архиви томонидан 1998 йил 1 декабр 139—Х рақамли номаълум шахсга берилган иш ҳақи маълумотномасини била туриб, унга "Рўзимахаматова Рўзихол" деган сохта маълумотни киритди. Сўнг ана шу қалбаки маълумотнома асосида 1999 йил 1 августидан пенсияни қайта ҳисоблаб, 63 минг 16 сўм 90 тийинлик тўлов варақасини олиб, Бойсундан йигирма чақирим узоқда жойлашган Хўжабулғон почта бўлими бошлиғи Тўрақул Туропов ҳузурида пайдо бўлди.

— Жўражон, манави тўловномага бир жимжимадор имзо чексанг. Гўё мен уни сенга топширганману сен уни қабул қилгансан. Ҳа, буёғи..., — деди у айёрона кулиб.

Почта бўлими бошлиғи Т.Турапов бунақа пуллик илтимосга жондили билан рози бўлди.

— Яна бўлса, бемалол олиб келаверинг, — деди у кутилмаган ўлжани чўнтагига солганича.

Шундай шерик топилганидан Эркиннинг боши осмонга етди. Орадан бир ой ўтиб, 2000 йил декабр ойида 1971-75 йилларда Денов туманнинг собиқ Жданов совхозида меҳнат қилган Аллаёр Турдимуродовни «қаҳрамонимиз» Дарбанд жамоа хўжалигининг 3-бўлимида ишлаган тракторчига айлантириб қўйди ва бунга сохта ҳужжат ҳам тўғрилади. Энг асосийси, 1998 йил 1 июлдан нафақани қайта ҳисоблаб, олдинги тўлов топшириқномасига тўхтатиш хусусидаги хабарномани бермасдан ҳовлиққанича Хўжабулғон почта бўлими бошлиғи Тўрақулбой ҳузурида пайдо бўлди:

— Мана, акамиз А.Турдимуродовнинг ўтган ва бу йилги тўловномаси. Бир имзо чекиб юборсангиз бас, — деди у.

Тўловномага назар ташлаган почта бошлиғи Туроповнинг ҳам кўзлари чақнаб кетди. Ҳужжатда 84 минг 134 сўмлик нафақа маблағи қайд қилинган эди. Нафс шерни ҳам тулки қилади, қабилида шартта имзо чекди...

Шу тариқа туман ижтимоий таъминот бўлими ва Хўжабулғон почтаси ўртасидаги "пулкўприк" анча серқатнов бўлиб қолди. Гўё давлат хазинасидан берилаётган бу пуллар уларнинг оёғи тагида поёндоздек тўшалган эди.

(Давоми тўртинчи бетда)

Фалсафа ва қонун

АЁЛ ҲУҚУҚЛАРИ ТАРИХИ

Табиат томонидан барчанинг тенг қилиб яратилгани тўғрисидаги ғояни биринчи бўлиб софист Антифонт деган файласуф ўз асарларида баён қилган. Унинг фикрича, табиат аёлни ҳам, эркакни ҳам тенг қилиб яратади, лекин ўзаро тенгсизлик қонунлари одамзотнинг ўзи тарафидан ўйлаб чиқарилган.

Табиий ҳуқуқлар тенглиги ва барча одамларнинг эркинлиги ғояси софист Алкидам ва Ликофрон қарашларида ҳам учрайди. Ликофрон фикрича, фақат қонунларгина шахсий ҳуқуқларнинг кафолати бўлиши мумкин.

Юқоридаги фикрлардан кўриниб турибдики, аёл ва эркак тенглиги муаммоси ҳамиша илғор фикрли кишилар эътиборини тортиб келган. Лекин айнан аёл номини тилга олган, унинг эркак билан тенг ҳуқуқли эканини эътироф этган аллома қадимги юнон олими ва файласуфи Пифагор бўлган. У ўзининг илмий қарашлари ва ғояларига асосланиб, аёл ва эркакнинг тенг қилиб яратилиши ҳақидаги фикрни илгари суради. Ундан кейин эса Пифагор маслакдошлари бу ғояни давом эттирган.

Мазкур фикрлар юнон олими Суқрот таълимотида ҳам давом этган Суқрот табиий ҳуқуқлар бунда тенглигини эътироф этар экан, полиснинг мантиқан адолатли қонунларига бўйсуниш лозимлигини ғоя сифатида тақдим этади. Аммо алал-оқибат ёшлар онгини заҳарлаган деган бўҳтон билан Суқрот ўлим жазосига маҳкум этилган.

Суқротнинг ўлимидан қаттиқ таъсирланган Платон унинг ғояларини давом эттиришга аҳд қилади. У Суқрот ва Пифагор таълимоти ғояларини ўрганиб, "Идеал давлат" деган асарини ёзган.

Платон аёл ва эркакнинг бирбирига нисбатан тенг эканини тан олса-да, аёлнинг идеал давлатни бошқаришдаги иштирокини рад этади. Буюк аллома тенглик ҳақида фикр юрита туриб, аёлга жинс жиҳатидан пастроқ даражада турган шахс сифатида қарашдан ўзини тия олмайди.

Лопе де Вега: "Аёл кишини ҳурмат қилиш ҳар бир кишининг туғилиши биланоқ пайдо бўладиган бурчдир", дея ўзининг ва бошқа алломаларнинг юрак қатларида ётган сўзларни ифода. Умуман олганда, аёл кишининг ҳақ-ҳуқуқларини чеклаш, камситиш барча дин ва таълимотлар томонидан таъқиқланади.

Неча асрлардан бери ижтимоий ва маънавий камситиш аёлларнинг фаол бўлишига таъсир қилди. Баъзи аёллар тақдирга тан бериб, аччиқ қисматига чидаган бўлса, бошқалари ички исёнларини жиноят қилиш орқали ифодалашга уринган. Битмас-туганмас уй юмушлари, эрга сўзсиз бўйсуниш, ҳақорату калтакларга чидаш — аёлларнинг табиатида қуллик, бўйсинувчилик ва қўрқув ҳисларини вужудга келтиргани ҳам сир эмас.

Назаримизда, ижтимоий ҳаёт тараққий этган сари аёлни "иккинчи даражали" нарсага айлантириш ҳам одат тусига кириб боraverган. Чунки эркак ва аёл ов қилиб кун кечирган пайтларда ҳам бирбирига нисбатан тенг эди-ку! Аёл киши фарзандни дунёга келтирувчи, тарбияловчи, ҳомила пайтида кўчиб юргандан кўра ўтроқ яшашни афзал кўрувчи бир ожиза сифатида ўтроқ ҳолда яшаш тушунчасининг пайдо бўлишига сабаб бўлган, деган фаразлар ҳам учрайди.

Айни шу даврларнинг қонун ва тартибларида ҳам аёлга "иккинчи" нав, паст даражали кимса сифатида қараш устунлик қилган. Лекин эркаклар аёллар устидан ҳукмронлик қилишни ўзларининг вазифасига айлантириб, ваколатни доимо ўз қўлларида сақлаб қолишга ҳаракат қилган. Масалан, Қадимги Вавилондаги Хоммурапи қонунларини олиб кўрайлик. Ушбу қонун фуқаролик ва жиноят қонунлари йиғиндиси бўлиб, унга биноан қизлар турмушга чиққунгача отасининг мулки саналар, бўлғуси эр уларни сотиб олиши керак бўлган. Шу тариқа ўша пайтда қизларга даромад келтирувчи манба сифатида қаралган.

Ижтимоий тараққиётни тўхтатиб бўлмаганидек, озодлик ва тенгликка интилишни ҳам тўхтатиб бўлмайди, лекин ўз ҳуқуқини ҳимоя қилиш, инсонлик қадрини сақлаш, ҳатто улар ҳуқуқий жиҳатдан тўлиқ тан олинган тақдирда ҳам осон эмас.

Қадимги Ҳиндистон, арабларнинг исломгача бўлган жоҳилият даври ҳамда қадимги Хитойда қиз боланинг туғилиши оила учун катта фалокат белгиси, ёмонлик аломати сифатида қаралган. Қадимги Ҳиндистонда аёлнинг қиз ёки ўғил болага ҳомиладор эканлигини аниқловчи фолбинлар бўлган. Агар аёлни қиз болага ҳомиладор деса, аёлнинг ҳомиласини йўқ қилиш одат тусига кирган. Арабларда исломга қадар янги туғилган қизалоқни тириклайин ерга кўмиб юбориш одатлари тарихий манбаларда келтирилган.

Бундай шароитда аёлнинг тенглиги ва ҳуқуқлари қай даражада экани хусусида гапирмасак ҳам бўлади.

Эрамиздан аввал IV асрнинг охирида қадимги Ҳиндистонда ҳукмронлик қилган Маурия подшоси Чандрагуптанинг бош вазири Каутимэ "Сиёсат илми", "Артхашастра" деган трактат ёзиб қолдирган. Бу трактат бутун дунёга машҳур бўлиб, ҳинд сиёсий ва ҳуқуқий илмининг асосини ташкил этади. Мазкур асар 15 та "бўлим" ёки "китоб"дан иборат. Хусусан, давлат тузилиши, сиёсат, ҳуқуқ ва дипломатияга оид қарашлар бугунги кунда ҳам сиёсатшунос ва ҳуқуқшунослар фикрини жалб қилиб туради.

Лекин кишини ҳайрон қолдирадиган томони шундаки, ҳуқуқий муаммоларга бағишланган махсус бўлимда никоҳ, мерос, кўчмас мулк, қарз олиш-бериш, жиноят турига қараб жазо белгиланиши, ҳатто хизматкор ёллаш ва қуллар ҳақида ҳам батафсил маълумотлар берилган. Афсуски, бу улуғ асарда ҳам аёл ва унинг ўрни ҳақида батафсил маълумотлар кам. Аёл эркакларга қараганда анча паст ўринга қўйилган ва жуда кам тилга олинган.

"Талмуд" китобида эса эркаклар аёллар билан баҳс қилмасин, чунки аёлларнинг эркакка нисбатан ақли заифроқ бўлади, дейилган. Бундан ташқари, ажрашиш, яъни хотинни ҳайдаб юборишга аёл кишининг овқатни шўрроқ қилиб юбориши сингари арзимас сабаблар асос бўлган. Доимий камситиш ва ҳаётда аёлларга паст назар билан қараш бу борада жиддий фикрга келиш зарурлигини кўрсатган. Шунинг учун ҳам аёллар кўнгилчанлиги боис бегоналар кулфатини ҳам ўзиникидек қабул қилишлари жуда осон.

Аёллар уруш ва босқинчилик ҳаракатларини, кўз ёши ва айриликни асло ёқтирмайдилар, шу боис улар ҳар доим ҳар қандай урушга қаттиқ қаршилик қилганлар. Лекин аёл ўз ватани ва ўз уйини ҳам ҳар қандай эркакка қараганда кам ҳимоя қилмайди. Бунга қадим тарихдан жуда кўп ёрқин мисоллар келтириш мумкин.

Шу ўринда Ҳиндистонда юз берган тамаддун тараққиёти аёл ҳуқуқларининг тараққиётини ҳам белгилаб берганини кўрамиз. Ведагача бўлган давр ва Веда даврида ҳам аёллар эркаклар билан тенг ҳуқуқли бўлиб, қурбонлик келтириш пайтларида баравар иштирок этганлар. Брахманизм ғоялари тарқалиши билан аёлнинг ҳуқуқлари қисқариб, у фақат оила доирасидагина маълум мавқеисини сақлаб қола олган.

Коҳинлар хотинларни эрнинг қулига, қизларни отасининг хусусий мулкига айлантирган. Жумладан, "Ману" қонунларида: "Аёлларни аҳмоқона одатлардан асраш керак, уларни диққат-эътибордан қочирсангиз, улар оилага бахтсизлик келтиради" деган фикрлар ўрин олган.

Ҳар қандай инсон табиат томонидан берилган ҳуқуқлар мажмуига эгаки, бундан маҳрум қилишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ. Ҳар қандай қонун ва қоидалар инсон тафаккури маҳсули сифатида ҳосил бўлади. Демак, адолат нуқтаи назаридан қарайдиган бўлсак, аёл ва эркак тенглигини аввал эркаклар, қисман аёлларнинг ўзи ҳам бузади.

Гулчеҳра МАТКАРИМОВА,
ҳуқуқшунос

Новдаларни безаб ғунчалар...

Давлатчилигимиз тарихи

АМИР ТЕМУР ТАДБИРЛАРИ

Улкан салтанатга асос солган Амир Темур ўзига хос давлат ҳокимияти тизимини амалга оширишда Турон халқларининг кўп асрлик давлатчилик анъаналарига, қисман Чиғатой улусида амалда бўлган устоз ҳамда пирлари фатво берган шариат қонун-қоидаларига таяниб, иш тутган. Амир Темур салтанатидаги давлат тузуми мутлоқ монархия шаклида бўлган бўлса-да, давлат раҳбари кенгашлар, қурултойлар, машваратлар ўтказиш, жамиятнинг турли табақалари, фикрларини ўрганиб, улардан оқилона фойдаланган.

Соҳибқирон кенгашларида салтанатни бунёд этиш ва равнақ топтиришнинг энг муҳим масалалари муҳокама этилиб, улар юзасидан тегишли амалий тадбирлар кўриш ҳақида зарур қарорлар қабул қилинган.

Шу маънода мазкур кенгашларни илмий нуқтаи назардан давлат ҳокимиятини қўлга киритиш, учун курашга алоқадор, салтанатга хавф солувчи душманларни йўқотиш, салтанатни кенгайтириш учун курашга бағишланган кенгашларга бўлиш мумкин.

Амир Темур муҳим давлат масалаларини жамиятнинг олий табақалари вакиллари қатнашган кенгаш муҳокамасида ҳал қилган. Мазкур кенгаш маслаҳат овозига эга бўлиб, ҳал қилувчи фикр Соҳибқирон томонидан айтилган.

Самарқандда ўтказилган давлат кенгаш-қурултойида Амир Темурнинг қариндош-уруғлари, олий даражадаги дин арбоблари ва бошқалар қатнашган.

«Темур тузуклари»да Соҳибқирон салтанатни жамиятнинг ўн икки тоифасига суяниб бошқарганини айтадики, бу давлат ва халқ муносабатларида тараққий этган давлат тузумларига хос хусусиятдир.

Донишманд, тажрибали одамларнинг маслаҳатларига қулоқ солган, ўзи ҳам адолатпарвар бўлган Соҳибқирон салтанатида фаровонлик боиси бўлган барча тоифаларнинг иззат-ҳурматини жойига қўйган. «Салтанатимни ўн икки тоифага бўлиб, уларга таянган ҳолда иш юргиздим, - дейди Соҳибқирон. - Салтанатим қонун-қоидаларини ҳам шу ўн икки тоифага боғлаб туздим».

Шунингдек, Соҳибқирон салтанатни бошқаришда, давлат ишларини юритишда деҳқонлар, ҳунармандлар каби ноз-неъмат бунёдкорларини ҳурматлаш билан бирга, ақлий меҳнат кишиларини, маънавият устозлари бўлган саййидлар, уламо, шайхлар, фозилларни ўзига яқинлаштирган. «Ҳалол ва ҳаромга оид масалаларни мен улардан ўргандим», - дейди Соҳибқирон.

Соҳибқирон давлат ишларида суянган иккинчи тоифа ақлли кишилар ва кенгаш соҳиблари, эҳтиёткор арбоблар, сергак ва олисни ўйлаб, иш юритувчи, кекса ва тажрибали кишилар бўлган.

Амир Темур суянган учинчи тоифа - дуогўй кишилар бўлиб, булар орасида биринчи тоифа одамлари сайидлар билан бирга, учинчи тоифага кирувчи қаландарлар, мол-дунёдан воз кечган дарвешлар ақида бўйича улар унинг дуоси Ҳақ даргоҳида тезроқ қабул қилинар экан.

Соҳибқирон давлатида қадрланган тўртинчи тоифа амирлар, сарҳанглар (мингбошилар), сипоҳлардир. Амир Темур ўз давлатининг ҳарбий қудратини ташкил этувчи бу тоифага мажлислардан жой бериши, мартабаларини кўтариши, суҳбатлашиб, маслаҳатлар олиши табиий эди. «Жанг майдонларига от чоптириб кириб-чиқиш усулларини, ғаним лашкари тўпини бузиб, сафларини синдиришни, душман билан жанг қилиш ишларини улардан сўрар эдим. Булар лашкарлар бошлиқлари эди", дейди у "Темур тузуклари"да.

Соҳибқирон сипоҳ, оддий жангчиларни халқ, раият билан тенг кўриб, иккаласини бир тоифага киритган. Давлат, жамият ва шахс муносабатларига катта эътибор берган Амир Темур сипоҳийлар — армия ва халқ қўлламаса, давлат раҳбари ёлғизланиб қолишини жуда яхши тушунар эди.

Шу билан бирга, Соҳибқирон қўшиб олинган мамлакатларнинг аҳолисини бегоналатмай, ўз фуқаролари деб ҳисоблаб, дарҳол уларга ғамхўрлик қила бошлар эди. Амир Темур янги мамлакатларнинг аҳолиси орасидан моҳир ҳунармандларни, баҳодирларни, бинокор, темирчи усталарни, кўприклар қурувчи ва қалъаларни портлатувчи муҳандисларни танлаб, ўз лашкарига олиб, уларнинг таъминотини яхшилар эди.

Соҳибқироннинг раҳбар ва халқ муносабатларига доир таълимоти, фикр-қарашлари ҳам диққатга сазовордир. «Сипоҳ ва раиятни шундай тутдимки, биронтаси иккинчисидан устунлик қилиб, қаттиқ ғапиролмас эди». Яъни, Соҳибқирон фуқароларнинг барча тоифаларида бўлган раиятни аҳил, ҳамжиҳат қилишга катта эътибор берган, уларнинг ўзаро ҳурматсизлик қилишларига йўл қўймаган. Жамиятда шахснинг қадр-қимматини сақлаш маънавияти юксак, илғор давлат тузумига хос хусусиятдир. Жамият ва шахс, фуқароларнинг ўзаро иззат-ҳурматли, гўзал аҳлоқли бўлишларини тарихда жуда кўп мутафаккирлар орзу қилиб келганлар.

Амир Темур "Тузуклар"да бундай дейди: «Уларнинг мартабаларини на кўп кўтариб, ховлиқтирмадим ва на кўп тушириб юбориб, кўнгилларини чўктирмадим. Қайси бири кўзга кўринарли бирор хизмат кўрсатар экан, инъомлар бериб, бошқалардан айрича ҳурматладим. Кимнинг ақли ва шижоатини кўрсам, уни тарбия қилиб, амирлик даражасига кўтарар эдим».

Соҳибқирон олтинчи тоифага ақлли, тажрибали, энг ишончли кишилар — салтанат ишлари ва сирларини уларга очиб, кенгаш қилишга лойиқ кишиларни киритган эди.

Амир Темур мана шу сирдошларидан сал қуйироқда, аммо муҳим давлат ишларини бажариб турган вазирлар, бош котиблар, девон муншийларини еттинчи тоифага киритган. «Буларни менга тобеъ мамлакатларнинг кўзгуси деб билдим. Чунки булар эл орасида ва мамлакатда бўлаётган кундалик воқеаларни, сипоҳ ва раият туриш-турмушини менга билдириб турар эдилар. Булар давлат хазинаси, сипоҳ ва раиятга оид ишларни тартибга солиб, салтанатим корхонаси хазинасининг кирим ва чиқимига оид ишларни тўғри олиб бордилар. Ҳамиша мамлакат тўкинчилиги ва ободлиги учун ҳаракат қилишарди».

Соҳибқирон «Тузуклари»да ҳакимлар, табиблар, мунажжимлар ва муҳандисларни саккизинчи тоифа деб ҳисоблайди. Бу тоифадаги одамлар Соҳибқирон ва бошқа давлат арбобларининг соғлиқ-саломатликларига доимо кўз-қулоқ бўлиб туришган. Саккизинчи тоифада Амир Темур бинокор муҳандисларни ҳам кўзда тутади: «Муҳандислар билан иттифоқда олий иморатлар барпо этиб, боғу бўстонларнинг лойиҳа-тархини чиздирдим». Тарихий манбаларнинг гувоҳлик беришича, Соҳибқирон шу муҳандислар ёрдамида Оқсаройю Кўксарой, Бибихоним масжиди ва мадрасаси, Боғи Дилкушо, Боғи Жаҳоноро, Боғи Сафед, Боғишимол боғларини, Бағдод, Дамашқ, Фориш каби гўзал қишлоқ-қалъаларни қурдирган.

Тўққизинчи тоифага Соҳибқирон муҳаддислар (ҳадис айтувчилар), қиссахонлар, тарихчилар, шоир ва ёзувчиларни киритади. «Оламда бўлаётган воқеаларни улардан эшитар ва олам аҳволидан хабар топар эдим".

Соҳибқирон жамиятнинг ўнинчи тоифасига - машойихлар, сўфийлар, орифларни киритади. Бошқа тоифа одамлари Соҳибқиронга хизмат қилса, Амир Темур буларнинг хизматларида бўлиб, суҳбатлар қуради ва охират фойдаларини олди. «Улардан Тангри таоло сўзларини эшитиб, кароматлар кўрдим, фавқулодда одатларини мушоҳада этдим ва суҳбатларидан роҳатланиб, ҳузур қилдим», дейди у. Тарихий манбаларнинг гувоҳлик беришича, замона авлиёлари - шайх Шамсиддин Кулол, шайх Зайниддин Абу Бакр Тайободий, Сайид Барака Андхудий ана шундай зотлар эдилар.

Соҳибқирон дурадгор, пичоқчи, ўроқ, кетмон, қилич ясовчи ҳунармандларни ўн биринчи тоифага киритади. «Тузуклар»да бу тоифа одамлари сипоҳ учун керакли қурол-яроғлар ҳозирладилар, дейилган.

Соҳибқирон сайёҳлар, савдогарлар, карвонбошлар, мусофирларни ўн иккинчи тоифага киритади. «Улар қаерга боришмасин, Хитой, Хўтон, Чин-Мочин (Жанубий Хитой), Ҳиндистон, Араб мамлакатлари, Миср, Шом, Рум, Жазоир, Фарангистон (Франсия, умуман Европа), у ерларнинг нафис матолари ва муносиб туҳфаларидан келтиришсин", дейди у. Соҳибқирон халқаро савдо-сотиқ муносабатларига катта эътибор берганлигининг сабаби, четдан қанча кўп мол келтирилса, халқ фаровонлиги шунча ортган.

Хулоса қилиб айтганда, Амир Темур давлат ҳокимиятини яккаҳокимлик усулида эмас, балки шариат қонунлари асосида, қурултой, кенгашлар, машварат, мажлислар орқали, шунингдек, халқ хоҳиш-истаклари, иродасини ўз салтанати умумдавлат сиёсатида ифодалаб, амалга оширган.

Амир Темур салтанатида давлат ҳокимиятини амалга ошириш усуллари бутун дунё халқлари давлатчилиги тажрибалари хазинасига қўшган буюк ҳиссасидир. Шу боис ушбу ҳуқуқий меросга ҳозирги пайтда бутун дунё давлатларида жуда катта эътибор билан ўрганилмоқда.

Садриддин ХИДИРОВ

УМР ЗАВОЛИ

ГИЁҲВАНДЛИК МИНГЛАБ ОДАМЛАРНИНГ УМРИГА ЗОМИН БЎЛМОҚДА

Ҳозирги пайтда инсоният олдида кўндаланг турган оламшумул муаммолардан бири гиёҳвандликдир. Гиёҳванд моддаларни истеъмол қилувчилар сонининг тобора ортиб бораётгани бу борадаги аҳволни янада танглаштирмоқда. Шунингдек, гиёҳвандлар сонининг кўпайиши аҳоли ўртасида СПИД, вирусли гепатит ва шунга ўхшаш бошқа юқумли касалликларнинг кенг миқёсда тарқалишига сабаб бўлаяпди. СПИД касаллигига чалинганларнинг ҳар 4 тадан 3 таси гиёҳванд эканлиги бунинг исботидир. Чунки гиёҳванд кимсалар дуч келган киши билан бетартиб равишда жинсий алоқада бўлишади ва битта шприцдан кўпчилик фойдаланади. Бу эса ана шу балоларнинг бир-бири билан чамбарчас алоқада эканлигини кўрсатади. Гиёҳвандликка қарши кураш мамлакатимизда ҳам изчил давом эттирилаяпди. Ҳукуматимиз томонидан бу хавфли иллатнинг олдини олиш мақсадида ҳар йили жуда кўп миқдорда маблағ сарфланмоқда.

Ҳуқуқ-тартибот идоралари томонидан амалга оширилаётган кенг қамровли чора-тадбирлар натижасида ўтган йил давомида мамлакатимиз гиёҳвандлик билан боғлиқ ҳолда содир этилган жиноятлар сони 8,7 фоиз, гуруҳлар таркибида содир этилган жиноятлар сони 8,1 фоизга камайди. Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Гиёҳвандликни назорат қилиш бўйича Миллий Марказ томонидан гиёҳвандлик жиноятларининг келиб чиқиш сабабларини таҳлил этиш ҳамда уларнинг олдини олишга йўналтирилган чора-тадбирларнинг ишлаб чиқилаётгани бу борада яхши самара бермоқда.

Хусусан, пойтахтдаги замонавий санъат марказида ўтказилаётган "Гиёҳвандсиз ҳаёт" деб номланган танлов-кўргазма ана шундай тадбирлар сирасига киради. Мазкур тадбир ёшлар ўртасида гиёҳвандликнинг олдини олиш борасидаги ишларнинг замонавий турларидан биридир. Камолиддин Беҳзод номидаги рассомчилик институти талабалари иштирокида ўтказилаётган бу тадбирда аср вабоси бўлмиш гиёҳвандликнинг ижтимоий хавфи, инсон саломатлигига кўрсатадиган зарарли таъсири ҳамда ҳалокатли оқибатларига оид асарлар намойиш этилмоқдаки, бу танлов кўргазмада иштирок этган ёшларни гиёҳвандлик балосидан узоқроқ юришга ва ҳаётга зийрак кўз, теран фикр билан қарашга даъват этишига шак-шубҳа йўқ.

Хулоса сифатида шуни таъкидлаш жоизки, ҳар бир жамоа, маҳалла ва гиёҳвандликка қарши курашиш борасида кенг қамровли тарғибот ташвиқот ишларини олиб бориш зарур. Бунинг учун ҳар биримиз теварак-атрофга хушёр кўз билан боқиб, аввало ўз фарзандларини, қўни-қўшниларининг фарзандларини, маҳалладош ёки қишлоқдош ёшларнинг юриш-туришидан доимо огоҳ бўлишимиз ҳамда уларнинг қизиқишларини, орзу-истакларини англаган ҳолда тўғри йўлга бошлай олишимиз лозим. Ана шундагина жамиятимиз келажаги бўлмиш ёшларни ҳалокатга бошловчи гиёҳвандлик балосининг олдини олиш мумкин.

Зикрилла НЕЪМАТОВ,
ҳуқуқшунос

ҚУТЛОВ

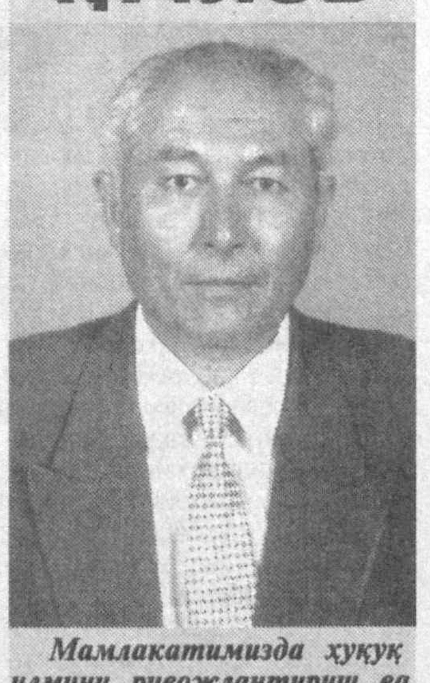

Мамлакатимизда ҳуқуқ илмини ривожлантириш ва ҳуқуқшунос кадрлар тайёрлаш борасида гап кетганда кўпчилик иқтидорли олим, талабчан ва меҳрибон устоз, ўз касбининг фидойиси бўлган Бобоқул Ибратовни тилга олади. Дарҳақиқат, Тошкент Давлат юридик институтида 30 йилдан ортиқроқ вақт мобайнида илмий-педагогик фаолият кўрсатган Бобоқул Ибратов "Фуқаролик ҳуқуқи ва жараёни", "Фуқаролик ва хўжалик ҳуқуқи", "Фуқаролик ҳуқуқи", "Хўжалик ва меҳнат ҳуқуқи" кафедраларида зукко мураббий сифатида минглаб шогирдлар етиштирди. Домла фан фидойиси сифатида фуқаролик ва хўжалик ҳуқуқи, меҳнат ҳуқуқи қонунчилигини яратиш ҳамда такомиллаштиришга салмоқли ҳисса қўшиб келаётир. Ҳозирда олтмиш ёшни қаршилаётган устоз-мураббийга узоқ умр, мустаҳкам соғлиқ, илмий-педагогик фаолиятда муваффақиятлар тилаб қоламиз.

АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ ЖАМОАСИ

Оталар дейдики:

Барча инсонлар ақлга муҳтождирлар. Ақл эса тажрибага суянади. Чунки тажриба ақлнинг ойнасидир. Ҳаёт тажрибаси кўп умр кўриш натижасида ҳосил бўлур.

ЎЗГАНИНГ ҲАҚҚИ ҲАЗМ БЎЛМАС

(Давоми. Боши учинчи бетда)

Эркин Хурсандов Тиллакамар қишлоғида истиқомат қилувчи Маманазар Сафаров томонидан тақдим қилинган 1976-80 йиллардаги иш ҳақи тўғрисидаги маълумотномани қайд қилиш китобига ёзмасдан, 1 август 1999 йилдан қайта ҳисоблаб, М.Сафаров номига 70 минг 633 миқдорида нафақа тўловномасини тўлдирганича тағин Хўжабўлғон почта бўлимига қадам ранжида қилди. Хат ташувчи Фахриддин Азимовга:

— Маманазар ака билан ўзим келишганман. Сен имзо чекиб олдим деб расмийлаштирсанг, пул бизники бўлади, — деди.

Эркиннинг илтимоси бир зумда бажо келтирилди ва қалбаки ҳужжатда қайд қилинган 70 минг 633 сўм ижтимоий таъминот бўлими ҳисобчиси Нормўмин Ашуров билан масъул шахс Э.Хурсандов ўртасида тақсимланди. Почта ходими Фахриддин Азимов ҳам улушдан қуруқ қолмади...

Давлат хазинасидан қалбаки ҳужжат орқали ўмарилаётган мўмай пуллар Эркин Хурсандовнинг иштаҳасини очиб юборди. Бу сафар хат ташувчи Фахриддин Азимов билан шерикчилик қилишга тўғри келди. Шу сабаб Хўжабўлғон қишлоғида яшовчи нафақахўр Майрам Бойматова номига 2000 йил август ойида 1967-71 йиллар учун иш ҳақи тўғрисидаги олиб келинган маълумотномани расмийлаштирилди ва 1998 йил 1 июлидан қайта ҳисобланди қилиниб, қилвирларнинг барча ҳийла-ю, найрангларидан мутлақо бехабар М.Бойматова номига 72 минг 960 сўм миқдорида "қўшимча" нафақа пули ёзилди ва унга сохта имзо чекилди. Хўжабўлғон қишлоғида яшовчи Холмурод Ашуров номига 1970-74 йиллардаги иш ҳақи маълумотномаси қайд этиш китобидан "унутиб" қолдирилган сохта ҳужжатлар ёрдамида 67 минг 212 сўмлик тўловнома ёзилди ва почта бўлими бошлиғи Т.Тураповга ўзаро келишувга мувофиқ экани ва бундан у ҳам қуруқ қолмаслигини айтиб қўйди.

"Қаҳрамонимиз"нинг нафси тобора ҳакалак отиб бораверди. У почта бўлимидаги ҳамтовоғи билан кейинги режалар устида бош қотирди. Тезда бунинг ҳам йўлини топди. 2000 йил декабр ойида Хўжабўлғон қишлоғида истиқомат қилувчи Шодмон Кўчқоров томонидан тақдим этилган 1971-74 йиллардаги иш ҳақи тўғрисидаги маълумотномаси қалбакилаштирилиб, 1 август 1999 йилдан қайта нафақа миқдори ҳисоблаб чиқилди ва 32 минг 165 сўмлик нафақа пули сохталаштирилган ҳужжатлар асосида Т.Турапов билан ўзаро "арра" қилинди.

Шу алфозда Хўжабўлғон почта бўлимида нафақаси "ошган" нафақахўрларнинг сафи ой сайин ортиб бораверди. Почта бўлими бошлиғи Тўрақул Турапов шеригининг барча қинғирликларидан бохабар бўлса-да, бир четда «қарсак чалиб, уни олқишлаб турди». Ҳужжатлар қалбакилигини билсаям қабул қилаверди.

Хўжабулғонлик Қурбон Жумаев 1999 йилда олган нафақаси Эркин Хурсандов томонидан қайта ҳисобланиб, унинг номига 63 минг 413 сўмлик тўловнома тўлдирилганини қаердан билсин?! Балки билганда у нафақа эгаси К.Жумаев пулни уларга тутқазмаган бўлармиди...

Қалбаки ҳужжатлаштириш тобора қизғин паллага кириб борарди. 1970-74 йиллар давомида Рўзиой Сайиталиевага берилган 18-а сонли иш ҳақи маълумотномасига "Шайматов Абдулло" деган қалбаки номни тиркаб, 2001 йил 1 январгача 68 минг 734 сўмлик қайта нафақа ёзилган тўловномани Тўрақул Туропов ҳисоботга киритиб юборди.

Эркин Хурсандов бундай ўйлаб кўрса, битта почта бўлими билан ўрнатилган «пулкўприги» беҳосдан фош бўлиб қолиши ҳеч гап эмас. Шу сабаб энди «пулкўприк» арқонини Хўжабўлғондан ўн километр узоқликдаги Сайроб почта бўлими томон чўзиб борди. Сайроб почтаси бўлимининг бошлиғи Абдукарим Холмўминов чинорлар тагида бекорчихўжадек хаёл суриб ўтирган эди.

— Ишлар қалай, жўрагинам, — деб сўрашди Эркин Хурсандов.

— Яхши ҳам эмас, ёмон ҳам, — деб жавоб қайтарди почта бошлиғи эринибгина.

— Ҳадеб хаёл сураверган билан кун ўтадими?! Пул топиш керак, укажон!

— Қандай қилиб?

Эркин Хурсандов гапни чўзиб ўтирмай, Мунчоқ қишлоғида яшовчи нафақахўр Ҳанифа Абдиева номига 1982-86 йиллардаги иш ҳақи тўғрисида тузилган 16-х сонли маълумотнома асосида қалбаки ҳужжат тўғрилаб, 38.246 сўмлик тўлов варақасини унинг қўлига тутқазди.

Абдукарим Холмўминов кутилмаган ўлжадан кўзлари олайиб кетди. Ўртадаги "ҳамкорлик" Рўзимуҳаммад Дўсталиев номига қайта ҳисоблашдан сўнг сохталаштирилган 1998 йилги тўловномага ёзилган 61 минг 155 сўмга бориб тақалди. Хуллас, шунча пул қинғир йўл орқали талон-тарож қилинди.

Ҳамтовоқлар энди "маърифатпарвар"лик йўлига ўтишди. Ўтган йил вақтли матбуот нашрларига обуна бўлиш мавсумида Сайроб почтасига қадам ранжида қилган Эркинбой ўз ҳамтовоғи Абдукаримга қараб:

— Э, жўражон, газет-пазит ўқиб турасанми? — деди.

— Нима деяпсиз? Газит ўқисам, дарров уйқум келади. Ундан бошқа ишларим ҳам кўп, — деб норози оҳангда жавоб қилди почта бошлиғи.

— Ў, шошманг. Биз билан сиз бу замонда «маърифатпарвар» бўлишимиз лозим. Хўп десангиз, бизнинг соҳага тегишли бўлган "Саховат" журналига обуна бўлайлик. Ўқимасангиз ҳам майли. Менга шунча обуна қиласан, деган режа топширилган. Бажариш керак. Худонинг куни кўп. Пул деганини кўраяпсиз. Худди чангалдаги шўрвага ўхшаб кетади. Эрта-индин харажатнинг жойини тўлдирармиз...

Ҳамтовоқлар қалбаки ҳужжатлар билан мунчоқлик нафақахўр Х.Абдиева номига ёзилган тўловномадаги 38 минг 246 сўм ҳисобига "Саховат" журналига "якдиллик" билан "обуна" бўлишди.

Нафақа пулларни ўзлаштириш "операцияси"га кейинчалик Дарбанд почта бўлими бошлиғи Салим Муҳамидинов ҳам шерик бўлди. Мазкур почта бўлими орқали қалбаки ҳужжатлар асосида Майрам Ҳотамовага тааллуқли 020656 сонли тўловномадаги 45.436 сўмлик, Дарбанд қишлоғилик нафақахўр Зулайҳо Ҳасанованинг 68.543 сўмлик ҳақлари ўз эгаларига етиб бормай, "пулкўприк"дан ўтаётган маҳалда "ижрочилари" томонидан ўзлаштирилди. Давлат томонидан бериладиган нафақаларга кўз олайтирганлар орасида туман ижтимоий таъминот бўлимининг назоратчи инспектори вазифасида ишлаган Зиёдулла Холмаҳмадов ҳам борлигини қайд этиш керак.

Почта бўлимлари билан ўрнатилган "пулкўприк"дан туман ижтимоий таъминот бўлимининг пенсия тайинлаш бўлими мудири Файзулла Қосимов ҳам ўтиб турди. Жумладан, у мансаб ваколатини суиистеъмол қилиб, онаси Момогул Қосимовани имтиёзли пенсияга чиқариш мақсадида "Бойсун" совхозида умуман ишламаган бўлсада, "ГТ-1№5861199" рақамли меҳнат дафтарчасига "Бойсун" совхозининг 3-бўлимида 3 январ 1972 йил 2-сонли буйруқ билан ишга қабул қилинди ва 1990 йил ўз аризасига кўра ишдан бўшатилди, деган қалбаки ҳужжатни расмийлаштирди ва давлат хазинасидан онасига 49.996 сўм "нафақа"ни почта бўлимлари орқали олганча гумдон қилиб юборди.

Ўтган йили "Ўзбекистон почтаси" ДҲКнинг бир йиғилишида мамлакатимизда содир этилаётган нафақа тарқатишдаги талон-тарожликларнинг 50 фоизи вилоят почтаси фаолиятига тўғри келаётгани алоҳида таъкидланган эди. Бинобарин, "Сурхондарё почтаси" бошлиғи Абдурашид Тўрақулов иш фаолиятида нафақа пулларини ўмарищдек қинғир ишлар негадир озаймасдан, кўпайиб бормоқда. Мисол тариқасида айтадиган бўлсак, Музробод туманидаги "Ободон" почта бўлими бошлиғи Ш.Бўриев фуқароларга берилаётган нафақадан 597,7 минг, Қизириқ туманидаги "Такия" почта бўлими хабарчиси Ж.Холмуродов 464,5 минг сўмлик нафақа пулларини ўзлаштириб юборишганини нима билан изоҳлаш мумкин?

Санаб ўтилган айбдор шахслардан давлат хазинасига келтирилган барча моддий зарарлар ундирилиб, улар тегишли жойларда жавоб беришга мажбур бўлишди. Мақоламизга шу ерда якун ясасак ҳам бўларди. Лекин шу ўринда "Сурхондарё почтаси"даги айрим долзарб масалаларни четлаб ўтишнинг иложи йўқ. Келинг, ана шу ҳаётий талабларга мурожаат қилайлик.

Ўтган йили "Сурхондарё почтаси" Қизириқ, Бандихон, Бойсун, Шеробод, Ангор туманларига вақтли матбуот нашрларини ҳафтада беш марта етказиб бериш учун темир йўл транспорти почтаси билан ўзаро шартнома тузган. Лекин бу туманларга газета ва журналлар ҳафтанинг сешанба, чоршанба, шанба кунлари келтириб турилди. Тушдан кейин темир йўл почтасидан олинган вақтли матбуот нашрлари Шеробод ёки Бойсун туманига кечки соат 18-19 да келтирилиб, эртаси кун тушга қадар обуначига етказиларди. Шанба кунги почта эса орадан бир кун ўтгач, яъни душанба куни тарқатилар эди.

Хўш, бу йил аҳвол қандай? Бу борада бирон-бир ўзгариш кўзга ташланадими?

Мутлақо йўқ,

"Сурхондарё почтаси" раҳбарлари вақтли нашрларни ҳафтада уч марта олиб кетишни Ангор, Шеробод, Бойсун, Қизириқ, Бандихон туман филиаллари зиммасига юклаб, "ғалвали ташвиш"дан ўзини халос этди.

Энди ушбу туманлардаги почта раҳбарлари шахсий автоулов ҳайдовчилари билан ўзаро шартнома тузиб, ҳафтада уч марта нашрларни обуначиларга етказмоқда.

Бу албатта, яхши. Фақат бир «лекин»и бор. Гап шундаки, киракашлар одатда тушдан сўнг почтани олгач, қуруқ кетмаслик учун оқшомгача йўловчи пойлайди. Унга газетани ўз вақтида олиб боришнинг ҳеч бир қизиғи йўқ, Мабодо машинаси бузилиб қолса-чи? Ўша куни газета ва журналлар туманларга етиб бормайди. Вақтли нашрларнинг бу тартибда етказилиши обуначиларнинг ҳақли эътирозига сабабчи бўлмоқда. Улар эса бунинг сабабини "Сурхондарё почтаси" бошлиғи Абдурашид Тўрақуловдан сўрашса, у киши "Биз туманлар билан келишганмиз. Транспорт улардан, хизмат пули биздан" дея қисқагина жавоб берган.

Хўш, хизмат ҳақини тўлаб газета ва журнални ўз вақтида олмаган деган обуначининг ҳақ-ҳуқуқлари қаёққа кетди?

Шу ўринда почта фаолиятидаги яна бир жиддий масала хусусида тўхталиб ўтиш жоиз.

Гап шундаки, ўтган йили вилоят почта бошқарувидан туманлардаги филиалларга 10 миллион сўмлик қаердандир паст сифатли конвертлар харид қилиниб, мажбурий тартибда тарқатилди. Энг қизиғи шундаки, мутлақо сифатсиз почта конвертининг нархи негадир 33 сўм қилиб белгиланган. Ваҳоланки, аъло даражадаги сифатли конвертларнинг ўша пайтдаги нархи 30 сўм бўлган. Бунинг устига конвертларда у қаердан, ким томонидан ёки қайси фирмада тайёрланганлиги, давлат стандарти кўрсаткичлари мутлақо қайд этилмаган.

Биз билан суҳбатда бир отахон «олдин хилма-хил лотореяларни қўшиб беришарди. Кўз тегмасин бунга барҳам берилди. Лекин яқинда яна бир гап эшитиб қолдим — "Сурхондарё почтаси" "Нуроний" лотореясидан 1.5 миллион дона сотиб берамиз, деб шартнома тузибди. Илоҳим ёлғон бўлсин-да. Дафтар, ручка, конверт, обуна, деб нафақадан ушласа, бунинг устига лоторея ҳам зўрма-зўраки қўшилса, нафақамизнинг «боши»ни кўриб, «думи»га эга бўларканмиз-да», — дея куюнди. Балки қария ҳақдир. Қачонгача нафақахўр таланади. У ёқда давлат хазинасидан кўрсатилган ғамхўрликни талон-тарож қилишса, бу ёқда...

Хуллас, "Сурхондарё почтаси" фаолиятдаги бу ғавғоларга жавоб берадиган одам йўқ шекилли?

Ўткир ҚИЛИЧЕВ,
журналист

Таҳририятдан: Баён этилган далилларга"Ўзбекистон почтаси" Давлат акционерлик компанияси ойдинлик киритади ва натижасини бизга маълум қилади деган умиддамиз.

Қилмиш-қидирмиш

ЭГРИ ДАРАХТНИНГ СОЯСИ ҲАМ ЭГРИ БЎЛАДИ

Рустам дунёга келганда ота-онаси достондаги Рустамдек ботир, эл-юртга хизматнинг оғирини енгил қиладиган ҳақиқий инсон бўлади, дея орзу-ният қилган эди. Афсуски, орзу орзулигича, ният ниятлигича қолиб кетди. Ўғил ўғил эмас, нақ балойи азим бўлди. Ёши йигирма бешга етса-да, бир жойда ёлчитиб ишламай, ота-онасининг топган-тутганини кўкка совурарди. Енгил- елпи кун кечиришга, кундузлари ухлаб, кечалари санқиб юришни одат қилди.

— Ишласанг, бирор-бир касбни эгалласанг бўларди, болам. Ахир, меҳнат қилиб топган бир парча нонинг ширин бўлади. Тенгқурларинг аллақачон уйланиб, оила қуришди. Бола-чақа орттириб, рўзғор тебратишаяпти. Сен бўлсанг, ҳалиям кўча чангитиб юрибсан, — дея ота-она панд-насиҳат қилиб чарчарди. Аммо ўғил пинак бузай демасди. Унинг бетартиб ҳаёт йўли ўзи англамаган ҳолда хатарли тус олиб борарди. Ўтган йил 23 октябрда атиги бир ярим-икки соат оралиғида иккита автомашинани олиб қочиб, шу билан бирга ўғирлик жиноятини содир этиб, фуқароларга бир миллион сўмлик моддий зарар келтирмаган бўларди...

Воқеа аслида бундай бўлганди. Ўша кун Рустам уйқудан кечроқ турди. Азойи тани карахт тортган, боши зирқираб оғрирди. Кечаги ичкилик таъсири ҳали ҳам кетмаган экан. Уйида яшириб қўйган ароқдан биттасини очиб, икки пиёла отиб олди. Сўнг боши ёзилиб, яна пинакка кетди. Одати бўйича кечқурун ўрнидан турди. Ювиниб олгач, шишадаги қолган ароқни бўшатди. "Энди бирон иш қилиш керак", деб ўйлаб кийина бошлади. Онасига тезда қайтаман, деб чиқиб кетди. У шошиб кўчага чиқар экан, қаерга боришини ўзиям билмасди.

Ичиб олгач, яна "шер"лиги тутди. Ишнинг бошланиши ёмон бўлмади. У дастлаб Навоий шаҳридаги Ғалаба шоҳ кўчаси, 141-уй олдида турган А.Ҳазратовга тегишли "ВАЗ-2106" русумли автомашина эшигини бузиб ичкарига кирди. Ўт олдириш қулфини ишдан чиқаргандан сўнг машинани олиб қочди. Машинани у "Нарпай" ширкат хўжалиги йўналиши бўйлаб ҳайдади. Машинани дарахтга уриб олгач, 4 та ғилдирак ўт олдиргич, кассеталари билан магнитафонини ўғирлаб воқеа жойидан жуфтакни ростлади. У маст ҳолатда шу куни жиноий ҳаракатини давом эттириб, Абдураҳмонов номидаги кўча, 19-уй олдида турган Н.Аллақуловга қарашли "ВАЗ 2106" русумли автомашинани ҳам олиб қочади ва уни ҳам пачоғини чиқаради. Ичидаги 15 минг пул ва бошқа буюмларни ўғирлаб, талон-тарож қилади.

Ички ишлар бўлими тезкор гуруҳининг ҳаракатчанлиги, сезгирлиги туфайли машина ўғриси қўлга олинди. Қинғир ишнинг қийиғи қирқ йилдан кейин ҳам ошкор бўлади дейишади. Аммо Рустам Саидовнинг кечалари сайёқ юришига тезда чек қўйилди. Тергов кўп чўзилмасдан иши судга оширилди. Суд тергови давомида Рустамнинг барча қилмишлари "достон" бўлди. У қилган "иши"дан пушаймон эканлигини баён қилди. Энди Рустам Саидов ёш умрининг 7 йилини жазони ўташ манзилида ўтказади. Зеро, унга шу ерда акл кирса. Яна ким билади, дейсиз...

Нозим ШЕРОВ,
Навоий шаҳри

1996 йилнинг январидан нашр этилади
ИНСОН ва ҚОНУН
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

МУАССИС
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ

1998 йил 2 июлда Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00141-рақам билан рўйхатга олинган

Бош муҳаррир
Шодикул ҲАМРОЕВ

ЖАМОАТЧИЛИК КЕНГАШИ
Ғайбулло РАҲИМОВ
Шуҳрат РЎЗИНАЗАРОВ
Эркин ҚУДРАТОВ
Аслиддин БОЛИЕВ
Абдил ТЎХТАШЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ
Шуҳрат ФАЙЗИЕВ
Ғафур АБДУМАЖИДОВ
Ислом ҲАМРО
(Бош муҳаррир ўринбосари)
Нормейли НОРПЎЛАТОВ
Холли НОРБОЙ
Миршоҳид МИРҲАМИДОВ

Индекс: 646882

«ИНСОН ВА ҚОНУН» газетаси таҳририяти компьютер базасида терилди ва саҳифаланди. А-2 бичимда, 2 босма табоқ ҳажмида, офсет усулида «Шарқ» нашриёт матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Корхона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси 41-уй. Буюртма Г-3143. Тиражи-10.000.
Босишга топшириш вақти - 21.00
Топширилди -

Навбатчи:
Ш. НИШОНОВ

Саҳифаловчи:
Жаъфар ЖАББОРОВ

Компьютер оператори:
М. ДЎСТОВА

МАНЗИЛИМИЗ:
700047,
Тошкент шаҳри,
Сайилгоҳ кўчаси-5.
Тел: 132-14-18
(умумий бўлим),
133-70-65

Таҳририятга юборилган қўлёзмалар эгаларига қайтарилмайди ва уларга ёзма жавоб берилмайди.
Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқ қилиши мумкин.
Факт ва далиллар тўғрилиги учун масъулият муаллифлар зиммасидадир.